

**OSMANLI DEVLETİ'NDE NAKİBÜ'L-EŞRÂFLIK
MÜESSESESİ VE MEŞİHAT ARŞİVİNDEKİ
NAKİBÜ'L-EŞRÂF DEFTERLERİ**
*THE INSTITUTION OF NAKİBÜ'L-EŞRÂF IN THE
OTTOMAN EMPIRE AND ITS ARCHIVAL RECORD BOOKS*

Ayhan IŞIK¹

ÖZET

Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi, Hz. Peygamber'in soyundan gelen Seyyid ve Şeriflerin neseplerinin kayıt altına alınması, onlara bir takım imtiyaz ve muafiyetler tanınması ayrıca seyyidliklerinin ispatı için bulundurdıkları siyâdet hüccetlerinin düzenlenmesi gibi bazı resmi işlemlerin yapılması için tesis edilen bir kurumdur. Osmanlı Devleti'nde her resmi kurumda olduğu gibi bu müessesenin işleyişinde de tarihi süreçte bir takım yenilik ve gelişmeler meydana gelmiştir.

Bu çalışmada Hz. Peygamber'in soyundan gelen Seyyid ve Şerifler için II. Bayezid zamanında tesis edilmiş Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesinin kuruluş amacı ve işlevinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nde müessesenin kurulmasından kurumun ilga edilmesine kadarki 523 yıllık sürede görev yapan Nakîbü'l-eşrâfların isimleri, görev yerleri,

görev süreleri, maaşları ve ilmi kariyerleri de ele alınacaktır. Meşihat Arşivi'nde bulunan ve kurum için temel kaynak teşkil eden Nakîbü'l-eşrâfların düzenlediği Nakîbü'l-eşrâf Defterlerinin özellikleri, ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır. Nakîbü'l-eşrâfların verdiği siyâdet hüccetlerinin özellikleri ve hüccetlerin sayılarının yanı sıra bu belgelerin günümüzde ifade ettiği anlam ve önem izah edilecektir. Son olarak da seyyidlik iddiasında bulunanların neseplerini araştırmada takip etmeleri gereken yol hususunda ipuçları verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-Eşrâf, Siyâdet Hücceti, Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri, Seyyid ve Şerif.

ABSTRACT

The institution of Nakîbü'l-eşrâf (the Deputy of the Honorable, or the Supervisor of Prophet Muhammad's Descendants) is an establishment founded in the Ottoman Empire to undertake certain official procedures; such as registering the Prophet Muhammad's descendants (called seyyid and şerif

¹ Dr., İstanbul Müftülüğü İdari ve Mali İşler Şube Müdür Vekili ve Şeriiye Sicilleri Arşivi Uzmanı.

in Turkish), granting them specific privileges and exemptions, or issuing certificates they would hold to prove their lineage back to the Prophet Muhammad, called siyâdet hüccetleri. Over the course of history, similar to other imperial institutions in the Ottoman Empire, the operation of this institution went through changes and revisions.

In this study, the founding objectives of this institution during the reign of Sultan Bayezid II as well as its functioning are examined. Furthermore, the names, duty stations, salaries, and scholarly careers of those that served at the highest post in this institution in the Ottoman Empire, and were called Nakîbü'l-eşrâf, are studied. The record books of the establishment, composed by the Nakîbü'l-eşrâf, that are currently available at the Meşihat Archive and provide the basic source for this institution are examined in detail. The features and the number of siyâdet hüccetleri given by the Nakîbü'l-eşrâf are studied; in addition to explaining the meaning and significance of these certificates for today. Finally, guiding clues are offered for those researching about and seeking to prove their lineage back to the Prophet Muhammad.

Keywords: Meşihat Archive, Nakîbü'l-Eşrâf, Siyâdet Hücceti, Nakîbü'l-Eşrâf Recordbooks, Seyyid and Serif.

GİRİŞ

Dinî bir kural gereği ortaya çıkmadığı halde dinî bir müessese olan, zaman zaman da siyasî bir boyut kazanan Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesinin idari işleri ve seyyidlerin denetimi ile görevli Nakîbü'l-eşrâflar, siyâdet hücceti düzenlemeleri ve gerektiğinde seyyidlerle ilgili davaları görmeleriyle aslında kadılık görevini de üstlenmişlerdir. Devletin müteseyyidlerle (Seyyid olmadığı halde seyyidlik iddiasında bulunanlar) yaptığı mücadelede ilk safta yer almaları sebebiyle devletin önemli siyasi noktalarında bulunmuşlardır. Bu anlamda Nakîbü'l-eşrâfların üstlendikleri görevleri, seyyidlere yapılan muameleleri ve resmi işlemleri, müteseyyidlerin önüne geçilmesi için Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının yaptığı teftişleri, kurumun Şeyhülislâm vasıtasıyla yaptığı yazışmaları ve Nakîbü'l-eşrâfların ilmî kariyerlerini Meşihat Arşivi'ndeki Nakîbü'l-eşrâf Defter ve belgeleri doğrultusunda incelemek bu alanda yapılan çalışmalara yeni bir bakış açısı kazandıracaktır.

Çalışmamızda sunulan çizelge ve bilgiler, Meşihat Arşivi'ndeki Nakîbü'l-eşrâf Defterleri ve belgeleri ışığında ortaya konmuştur. Yeni tasnif edilenlerle birlikte sayısı 47'ye ulaşan Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, konu ve içeriklerine göre tasnif edilerek defterlerin tarihleri ve içerik özellikleri ayrıntılı olarak izah edilmiştir. Defterlerin özelliği anlatılırken Seyyidlerle ilgili önemli görülen belge ve fetvaların direk yazımı, açıklamaları ve değerlendirmeleri verilmiştir. Siyâdet

hüccetleri başlığında ise bir siyâdet hüccetinin tamamen yazımı ve tercümesi verilmiştir. Nesebini araştırmak isteyenlere kaynak teşkil edecek olan Nakîbü'l-eşrâf Defterlerindeki hüccet sayılarını gösterir bir çizelge de makalemizin sonuna eklenmiştir.

1. NAKÎBÜ'L-EŞRÂFLIK MÜESSESESİNİN KURULMASI

Türk devletlerinin bir imparatorluk haline gelmesinde, Türklerin teşkilatlanmacı bir yapıya sahip olmalarının yanı sıra devletin idari, ictimai ve iktisadi yapısının toplumla bütünleşmesi de etkindir.² Osmanlı padişahları devletin kuruluşundan itibaren alperenlere, ahi şeyhlerine ve ulemaya teveccüh göstermiş, bir takım ihsan ve taltiflerde bulunmuşlardır. Onların din ve hukuk bilginlerine olan bu yakınlıkları, Hz. Peygamber'in ailesine ve soyuna da benzer bir saygı ve muhabbetle yaklaşmaları şeklinde tezahür etmiştir.³

Hz. Peygamber'in neslinden gelen ve bir takım siyasi sebeplerle baskılara maruz kalan seyyidler, İslâm'ın toplumsal tabakalaşmasında yerini aldıkları gibi zamanla sayıları ve güçleri artarak birçok ülkeye yayılmışlardır. İslâm toplumunda geniş kabul görmüşler ve çok kısa sürede etraflarında

geniş taraftar kitleleri oluşturmuşlardır. Osmanlı Devleti ise topraklarına gelen seyyidlere, diğer ülkelerde örneğine zor rastlanır bir saygı göstermiş, onların rahat ve huzur içerisinde yaşamaları için gereken her türlü hizmeti yerine getirmiş, kendilerine bir takım muafiyet ve imtiyazlar sağlamıştır. Bu soya atfedilen değer sayesinde Asr-ı sadette başlayan ve diğer İslâm devletlerinde gerçekleşen birçok uygulama sonunda, Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi kurumsal teşekkülünü Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirmiştir.

Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi, seyyid ve şeriflerin kayıtlarının tutulması, bazı davalarının görülmesi, suç işlediklerinde yargılanıp cezalandırılması gibi muamelelerin görülmesi için Yıldırım Bâyezid zamanında (802/1400 tarihinde) ilk olarak Nâzır-ı Sâdât ismiyle bir makam olarak ihdas edilmiştir. Bu müessesenin Osmanlı bünyesindeki teşekkülünde başta Anadolu Selçukluları, Memlükler, İlhanlılar ve Abbasîler'in tesiri bulunduğu gibi, bu kurumun daha önce İslâm dünyası tarafından bilinmesinin de tesiri büyüktür.

Bu makamın Osmanlı Devleti'ndeki kurumlaşması, Sultan II. Bâyezid (1481-1512)'in 900/1494'te hocası Seyyid Abdullah'ın oğlu Seyyid Mahmud'u 'Nakîbü'l-Eşrâf' unvanı ile günlük 25 akçe vazife (maaş) takdiriyle⁴ seyyid ve şeriflerin işlerini düzenlemekle görevlendirmesiyle başlar. Bu unvan ilk

2 Yusuf Halaçoğlu, XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. IX-X.

3 Murat Sarıcık ve İsmail Katgı, "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi," Uludağ Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 1, 2012, (175-184), s. 175-176.

4 Bu miktar daha sonraları 70 akçeye çıkarılmıştır.

defa, Seyyid Mahmud'un tayin menşuruna Nâzır-ı Sâdât tabiri yerine Arap memleketlerindeki gibi Nakîbü'l-Eşrâf yazılmasını istemesi üzerine kullanılmaya başlanmıştır.⁵ Seyyid Mahmud Nakîbü'l-Eşrâf unvanıyla seyyid ve şeriflerin işlerini düzenlemekle görevlendirilmiştir.

Seyyid ve Şerif Kavramları: Terim olarak seyyid kelimesi, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma'nın Hz. Ali ile evliliğinden dünyaya gelen evlatları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan gelenler için kullanılan bir unvandır.⁶

Ülkemizde bilinen teamül ise Hz. Hasan'ın neslinden gelenlere şerif denildiğidir. Oysa ki Osmanlı Devleti'nde diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi seyyid veya şerif denildiğinde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin soyu akla gelmektedir. Hasenî ve Hüseyinî soy arasında gerek imtiyazlar bakımından gerekse isimlendirmede bir ayrıma gidilmemiştir. Her iki soydan gelenler de seyyid olarak isimlendirilmiş olup, şerif unvanı (bazı istisnaları olsa da) anne soyundan seyyidliği sabit olanlar için kullanılmıştır.

Ancak XX. yüzyılın ortalarından itibaren Hasenî soydan gelen Mekke emirleri

için "şerif" unvanının yaygınlaşması sebebiyle bu ünvanın Hasenîlere, seyyidin ise Hüseyinîlere tahsis edildiği yönünde bir anlayış yaygınlaşmıştır.

Özellikle Nakîbü'l-Eşrâflar tarafından düzenlenen ve o soya mensubiyeti gösteren siyâdet hüccetleri incelendiğinde anne tarafından Hz. Hasan'ın veya Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere şerif denildiği görülmektedir. Seyyid olarak kabul edilmenin şartı, soyun baba tarafından Hz. Peygamber'e ulaşmasıdır. Fakat anne tarafı da belli ölçüde dikkate alınmıştır. Hz. Hasan'ın veya Hz. Hüseyin'in zürriyetleri arasında ise herhangi bir fark gözetilmemiştir. Her iki soyun mensupları da seyyid kabul edilmekte ve nesebi anne tarafından gelen kadınlara seyyide⁷ veya şerife, erkeklere ise şerif denilmektedir.⁸

2. NAKÎBÜ'L-EŞRÂFLAR

İslâmiyetin her döneminde Seyyid ve Şeriflere muhabbet beslenmiş ve kendilerine pek ziyade tazimde bulunulmuştur. Özellikle de Osmanlı Devleti başta olmak üzere; Abbasîler, Memlûkler ve Selçuklular gibi İslâm devletleri tarafından gösterilen bu ihtiramın yanında, onlara ait işleri görmek-

5 Şit Tufan Buzpınar, "Nakîbü'l-eşrâf", DİA, XXXII/322-324.

6 Asım Efendi, Kâmus Tercümesi (I-IV) İstanbul, t.y., c. I, s. 626; Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî I-II, İstanbul, 1318, c. I, s. 548; Ferid Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1986, s. 1136; Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügati, İstanbul, 1986, s. 313, 324.

7 Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri'ndeki seyyide kayıtları için bkz., İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi (MŞH), Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri, nr. 16, vr. 80b.; nr. 5, vr. 27a.

8 Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri'nde şerifelerle ilgili müstakil bir bölüm oluşturulmuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., İstanbul Müftülüğü, MŞH, Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri, nr. II, vr. 26a. vd.

le vazifeli bir de memur tayin edilmiştir. Nakîbü'l-Eşrâf adı verilen bu görevli, İslâm devletlerindeki Hz. Peygamber'in soyundan gelenlerin işleriyle ilgilenen; neseplerini, vefat kayıtlarını tutan, seyyidliklerinin ispatı için bulundurdıkları siyâdet hüccet-

lerini düzenleyen, onları şanlarına uymayan alelâde işlerle uğraşmaktan men eden, aynı zamanda haklarını koruyup ganimetten alacakları hisselerin de aralarında dağıtılmasını sağlayan idareci konumundaki kimsedir.

2.1. Osmanlı Devleti'nde Görev Yapan Nakîbü'l-Eşrâflar

	İsim ve Vefat Tarihi	Memleketi	Babasının Mesleği	Nakîbü'l-Eşrâf'lık'tan Önceki Görevi	Göreve Başlangıç ve Görevden Ayrılışı, Ayrılış Sebebi
1	Seyyid Mahmud Efendi ⁹ ö. 943/1535-36	Bursa	Müderres		1536/1537 Vefat
2	Seyyid Muhammed Muhterem Efendi ¹⁰ ö. 22 Safer 980/1572	Taşkent			Göreve gelişi 17 Şevvâl 942/ [9 Nisan 1536] tarihtedir. ¹¹ 1572'de Vefat
3	Bağdadîzâde Seyyid Hasan Efendi ¹² ö. Muharrem 986/1578	Şirazlı	Kadı	Müderres	1576 Kendi isteğiyle istifa

9 Mehmed Mecdî Efendi, Hadâiku's-Şakâyık, (Şakâyık-ı Nûmaniyye ve Zeyilleri), (Nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul, 1989, s. 342; Mehmed Süreyya Bey, Sicill-i Osmânî/Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye, (I-IV), Matbaa-i Amire, İstanbul, 1308-1311, c. IV, s. 311; Şemseddin Sami, Kâmûsu'l-A'lâm, (I-VI), Mihrân Matbaası, İstanbul, 1306-1316, c. II, s. 1041; Ahmed Nazif Efendi, Riyâzu'n-Nükabâ, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Böl, nr. 2275, vr. 9b-10a; Ahmed Rifat Efendi, Devhatü'n-Nükabâ, Karahisari Esad Efendi Matbaası, İstanbul, 1283, s. 10-11.

10 Nevîzâde Atâyî, Hadâiku'l-Hakâyık fî Tekmiletî's-Şakâyık, (Şakâyık-ı Nûmaniyye ve Zeyilleri), (Nrş. Abdülkadir Özcan), İstanbul, 1989, s. 175-176; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 8a-9a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/98; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 11-12.

11 Kendisine ait olan 1 numaralı Nakîbü'l-Eşrâf defterinde görev tarihini şu şekilde kaydetmiştir: "Tarîh-i Nikâbet sene isnâ ve erba'în tis'a mie fî seb'a aşer min-şehr-i şevvali'l-mübârek. 17 Şevval 942/ [9 Nisan 1536].

12 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s. 247-248; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/122; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.12-13.

4	Malûlzâde Seyyid Mehmed Efendi ¹³ ö. 12 Muharrem 992/1585		Kazasker	Müderriş, Kadı, Kazasker, Şeyhülislâm	10 Rebîü'l-âhir 984/ 7 Temmuz 1576 tarihinde göreve geldi. ¹⁴ 1585'de Vefat
5	Mirza Mahdum Efendi ¹⁵ ö. 995/1587	Tebriz		Kadı	1587 Vefat
6	Kiçi Mirzâzâde Yahya Efendi ¹⁶ ö. Rebî'ü'l-âhir 1008/1599	Bursa		Müderriş	1599 Vefat
7	Seyyid Abdülkadir Efendi ¹⁷ ö. Cemâziye'l-evvel 1013/1604	Kayseri		Kadı	1604 Vefat
8	Yavuz Çelebi Seyyid Mehmed Nakîb Efendi ¹⁸ ö. Şevval 1013/1604	Bursa		Müderriş, Kadı	1605 Vefat
9	Emir Ali Efendi ¹⁹ ö. Cemâziye'l-evvel 1025/1616	Bursa		Müderriş, Kadı	1616 Vefat

13 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.281-282; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 9b-10a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/125; Şemseddin Sami, a.g.e., VI/4329; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 13.

14 Kendisine ait olan 4 numaralı Nakîbü'l-eşraf defterinin 4a. varağında görev tarihini, "Dokuz yüz seksen dört Rebî'ül-âhirin onuncu günü ki ehaddır, fakîr ve hakîre nikâbet hizmetin sadaka ettiler. [10 Rebîülâhir 984/ 7 Temmuz 1576]" ifadeleriyle vermektedir. Aynı defterin 4b varağında, "Bismillahirrahmanirrahîm. Ey Allah'ım, senin kolay yaptığından başka kolaylık yoktur. Sen dilerse her zorluğu kolaylaştırırsın." besmele ve duasıyla göreve başladığı anlaşılmaktadır.

15 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.297-299; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 10a-12a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/504; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.13-15.

16 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.431-432; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 12a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/634; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.15.

17 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.497; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 12a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/345; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.15-16.

18 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.498-499; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 12b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/138; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.16.

19 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.582; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 12b-13a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/508; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.17.

10	Kâsım Gubârî Efendi ²⁰ ö. 1034/1625	Diyarbakır		Müderriş	1625 Vefat
11	Seyyid Mehmed Efendi ²¹ ö. 1040/1631	Eğirdir	Kadı	Kadı, Müderriş, Kazasker	1629-1630 Şeyhî Efendi için ferâgat
12	Seyyid Mehmed bin Seyyid Mahmud Efendi ²² (Allâme Şeyhî Efendi) ö. Ramazan 1044/1635	Eğirdir		Müderriş, Kadı	1634 Azl
13	Mehmed Esad Emir Efendi ²³ (Ankaravî Emir Efendi) ö. 10 Muharrem 1057/1647	Ankara		Kadı	1647 Vefat
14	Zeyrekzâde Yunus Efendi ²⁴ ö. Safer 1062/1652		Müderriş, Kadı	Müderriş, Kadı	1647-1648 Azl
15	Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed ²⁵ ö. Zilkâde 1078/1668	Ankara	Kadı, Nakîbü'l-Eşrâf	Kadı	1648 Azl 1656 Göreve geliş 1657 Azl
16	Abdurrahman b. Ahmed b. Emrullah ²⁶ ö. 15 Şaban 1085/1674		Kadı	Müderriş, Kadı	1648 Göreve geliş 1656 Azl

20 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.693; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 13a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/48-49; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.16-17.

21 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.742-744; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 13b-14a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/141; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.18-19.

22 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 14b-15a; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.20-21.

23 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 16a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/162; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 21.

24 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 16b-17b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/677; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 22.

25 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 17b-18a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/178; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 22-23.

26 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 18a-19a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/315; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 23-25.

17	Şeyh Mehmed b. Mehmed Kudsizâde b. Ahmed Efendi ²⁷ ö. Cemâziye'l-âhir 1085/1674		Kazasker	Müderriş, Kadı, Kazasker	1657 Göreve geliş 1674 Vefat
18	Seyyid Mehmed Said b. Seyyid Mehmed Esad Efendi ²⁸ ö. 12 Zilhicce 1098/1687	Ankara	Müderriş, Kadı, Kazasker	Müderriş, Kadı, Kazasker	1674 Göreve geliş 1680 Azl 1686 Göreve geliş 1687 Vefat
19	Seyyid Cafer Efendi ²⁹ ö. Zilhicce 1108 /1697	Isparta	Kadı	Müderriş	1680 Göreve geliş 1686 Azl
20	Seyyid Feyzullah Efendi ³⁰ 20 Rebi'ü'l-evvel 1115/1703	Erzurum	Erzurum Müftüsü	II. Mustafa'nın Hocası Kazasker ve Şeyhülislâm	1687 Göreve geliş 1688
21	Seyyid Abdurrahman Efendi ³¹ (Nefeszâde) ö. Ramazan 1107/1696	Ankara	İmam Hatip	Müderriş	1688 Göreve geliş 1690 Azl
22	Başmakçızâde Seyyid Ali Efendi ³² ö. Muharrem 1124/1712	İstanbul	Kadı	Müderriş, Kadı	1690 Göreve geliş 1694 Azl

27 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 19a-21b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/181-182; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 25-26.

28 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 21b-22b; Şemseddin Sami, a.g.e., I/763; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/27; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 26-27.

29 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 22b-23a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/74; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 27-28.

30 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 23a-25a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/33-34; Şemseddin Sami, a.g.e., V/3464; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.28.

31 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 25a-b; Şemseddin Sami, a.g.e., VI/4671-4672; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/316; Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, (I-III), Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333-1342, II/480-481; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.28-29.

32 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 25b-27a; Şemseddin Sami, a.g.e., II/1470; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/196-197; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.29.

23	Seyyid Mehmed Efendi ³³ ö. Rebî'ü'l-evvel 1108/1696		Müderriş, Kadı	Müderriş, Kadı, Kazasker	1694 Göreve geliş 1695 Azl
24	Seyyid Osman Efendi ³⁴ ö. Cemâziye'l-evvel 1112/1700		Kazasker	Kadı, Kazasker	1695 Göreve geliş 1699 Azl
25	Seyyid Fethullah Efendi ³⁵ ö. 16 Cemâziye'l-evvel 1115/1703	Erzurum	Nakîbü'l- Eşrâf, Şeyhülislâm	Kazasker	1699 Göreve geliş 1703
26	Seyfizâde İbrahim Efendi ³⁶ ö. 9 Zilhicce 1122/1711	Kayseri	Müderriş, Kadı	Müderriş, Kadı	
27	Seyyid Mehmed Efendi ³⁷ ö. Rebî'ü'l-âhir 1129/1717	Isparta	Kadı	Müderriş, Kadı	
28	Uşakîzâde Seyyid Abdullah Efendi ³⁸ ö. 29 Muharrem 1139/1726		Kazasker	Kazasker	
29	Başmakçîzâde Seyyid Abdullah Efendi ³⁹ ö. 1145/1732-33	İstanbul	Kazasker, Şeyhülislâm	Kazasker, Şeyhülislâm	

33 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 27a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/196-197; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.29, 30.

34 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 27b-28a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/422; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.30.

35 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 28a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/8; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 30-31.

36 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 28b-29a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., I/117; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 31-32.

37 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 29a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/212; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 32-33.

38 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 29b-31a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/373-374; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 33-34.

39 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 30b-31a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/375; Şemseddin Sami, II/1470; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s. 34.

30	Ak Mahmudzâde Zeynelabidin Efendi ⁴⁰ ö. Zilkâde 1164/1751	İstanbul	Kazasker	Kazasker, Şeyhülislâm	
31	Aftas Zeynelabidin Efendi ⁴¹ ö. Rebî'ü'l-evvel 1157/1744	Erzincan	Kazasker	Kazasker	
32	İmâdzâde Seyyid Ebû Said Efendi ⁴² ö. 1145/1732-33	İstanbul	Kadı	Kazasker	
33	Boluvîzâde Mehmed Emin Efendi ⁴³ ö. Şaban 1162/1748	Bolu	Kazasker, Şeyhülislâm	Kazasker	
34	Mahmud Dede Efendi ⁴⁴ ö. 28 Zilkâde 1157/1744	İstanbul		Müderriş, Kadı	
35	Hocazâde Seyyid Ömer Efendi ⁴⁵ ö. 1158/1745-46		Nakîbü'l- Eşrâf, Kazasker	Müderriş, Kadı	
36	Mehmed Said Efendi ⁴⁶ ö. Şevval 1165/1752			Müderriş, Kadı	

40 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 31a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/433-434; Şemseddin Sami, VI/4212; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 34-35.

41 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 32a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/433; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 35.

42 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 33a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/228; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 36-37.

43 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s.207; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 33a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., I/406; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 37-38.

44 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 33b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/325; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 38-39.

45 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 34a; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.39-40.

46 Nevîzâde Atâyî, a.g.e., s. 207-208; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 34a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/28; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 40.

37	Mehmed Rıza Efendi ⁴⁷ ö. 13 Zilhicce 1169/1756	Kırım		Müderriş, Kadı	
38	Şerifzâde Mehmed Şerif Efendi ⁴⁸ ö. 16 Zilhicce 1193/1779	İstanbul	Müderriş, Bursa Kadısı	Kazasker, Şeyhülislâm	
39	İdrisizâde Mehmed Emin Efendi ⁴⁹ ö. 1175/1761-62	İstanbul	Müderriş, Şeyhülislâm Müfettişi	Müderriş, Kadı	
40	Mirzâzâde Mehmed Said Efendi ⁵⁰ ö. 18 Zilkâde 1188/1774	İstanbul	Kazasker, Şeyhülislâm	Kazasker	
41	Seyyid Abdullah Efendi ⁵¹ ö. 28 Rebîü'l-evvel 1184/1770	İstanbul	Kazasker, Şeyhülislâm	Kazasker	
42	Karahisarî İbrahim Efendi ⁵² ö. 17 Cemâziye'l-âhir 1197/1778	Şebinkarahisar	Kadı	Kazasker, Şeyhülislâm	
43	Dürrîzâde Mehmed Arif Efendi ⁵³ ö. 19 Cemâziye'l-evvel 1215/1800	İstanbul	Kazasker, Şeyhülislâm	Kazasker, Şeyhülislâm	

47 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 34b-35a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/397-398; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 40,41.

48 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 35a-b; Şemseddin Sami, a.g.e., VI/4186; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/257-258; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 41.

49 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 34b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/246; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.41.

50 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 36a-b; Şemseddin Sami, VI/4510; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/31-32; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s. 42.

51 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 36b-37a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/385; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.42.

52 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 37a-b; Şemseddin Sami, a.g.e., I/534; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., I/138; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.42-43.

53 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 38a-b; Şemseddin Sami, a.g.e., III/2140; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/267; Bursalı Mehmed Tahir, II/62; Ahmed Rifat Efendi, a.g.e., s.43-44.

44	Seyyid Mehmed Derviş Efendi ⁵⁴ ö. 16 Cemâziye'l-âhir 1204/1790	İstanbul	Nakîbü'l-Eşrâf	Kadı, Kazasker	1785 Göreve geliş 1786 Azl 1788 Tayin
45	Seyyid Mehmed Kâmil Efendi ⁵⁵ ö. 9 Zilhicce 1215/1801	İstanbul	Kazasker	Kazasker, Şeyhülislâm	1786 Göreve geliş 1788 Ayrılış
46	Seyyid Yahya Tevfik Efendi ⁵⁶ ö. 22 Receb 1205/1791	İstanbul	Müderriş	Kazasker, Şeyhülislâm	1790 Göreve geliş
47	Seyyid Mehmed Fâiz Efendi ⁵⁷ ö. 4 Şevval 1208/1794	İstanbul	Müderriş	Müderriş, Kadı	1791 Göreve geliş
48	Seyyid Mehmed Ataullah Efendi ⁵⁸ ö. 26 Ramazan 1226/1811	İstanbul	Şeyhülislâm	Müderriş, Kazasker, Şeyhülislâm	1794 Göreve geliş
49	Raif İsmail Paşazâde Seyyid İbrahim İsmet Beyefendi ⁵⁹ ö. 17 Muharrem 1222/1807	İstanbul	Reisülküttab, Vezir, Vali	Kadı, Kazasker,	1806 Göreve geliş 1807 Vefat
50	Dürrîzâde Seyyid Abdullah Efendi ⁶⁰ ö. 23 Cemâziye'l-evvel 1244/1828	İstanbul	Kazasker, Şeyhülislâm	Müderriş, Kazasker, Şeyhülislâm	1807 Göreve geliş 1815 Azl

54 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 38b-39a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/334; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.44.

55 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 39a-b; Şemseddin Sami, a.g.e., V/3815-3816; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/67-68; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.44-45.

56 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 39b-40a; Şemseddin Sami, a.g.e., III/1691; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/642-643; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.45.

57 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 40b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., IV/2; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.45-46.

58 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 40b-42b; Şemseddin Sami, a.g.e., IV/3159; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/479; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.46.

59 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 42b-45b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/472; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.46-47.

60 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 45b-47a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/396; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.48.

51	Seyyid Zeynelabidin Efendi ⁶¹ ö. 14 Receb 1239/1824	İstanbul	Surre Emini, Kadı, Hekim	Kazasker, Şeyhülislâm	1808 Göreve geliş 1813 Azl
52	Seyyid Mehmed Emin Efendi ⁶² ö. Rebî'ü'l-âhir 1233/1818	İstanbul	Kazasker, Nakîbü'l-Eşrâf	Müderriş, Kadı	1813 Göreve geliş 1816 Azl
53	Seyyid Mehmed Sıddık Efendi ⁶³ ö. 28 Şevval 1241/1826	İstanbul	Nakîbü'l- Eşrâf, Şeyhülislâm	Kadı, Kazasker	1816 Göreve geliş 1818 Azl 1821 Göreve geliş 1822 Azl 1823 Göreve geliş
54	Yasincizâde Seyyid Abdülvehhab Efendi ⁶⁴ ö. 10 Ramazan 1249/1834	İstanbul	Müderriş	Kadı, Kazasker, Şeyhülislâm	1818 Göreve geliş 1821Görevden ayrılış
55	Seyyid el-Hac Mehmed Ebulhayr Efendi ⁶⁵ ö. Cemâziye'l-âhir 1238/1823	İstanbul	Kazasker, Nakîbü'l- Eşrâf, Şeyhülislâm	Müderriş, Kadı	1821 Göreve geliş 1823 Vefat
56	Seyyid Ahmed Reşid Efendi ⁶⁶ ö. Şaban 1255/1839	İstanbul (soyu Kırım)	Kazasker	Kazasker	1826 Göreve geliş 1832 Azl
57	Seyyid el-Hâc Ârif Hikmet Beyefendi ⁶⁷ ö. 15 Şaban 1275/1859	İstanbul	Kazasker, Nakîbü'l-Eşrâf	Kadı, Kazasker Şeyhülislâm	1832 Göreve geliş 1834 İnfisal

61 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 47a-49a; Şemseddin Sami, a.g.e., IV/2445-2446; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/435; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.49.

62 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 49a-b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., I/423; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.49-50.

63 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 49b-51a; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.50-51.

64 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 51a-53a; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., II/57; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/405; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.51-52.

65 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 53a-54b; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., I/168-169; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.52-53.

66 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 54b-56a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/392; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.53-55.

67 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 56a-58a; Şemseddin Sami, a.g.e., IV/3041, 3042; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/274-275; Bursalı Mehmed Tahir, II/327-328; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.55-56.

58	Seyyid Abdurrahim Efendi ⁶⁸ ö. 17 Cemâziye'l-âhir 1267/1851	Bursa	Müderriş, Kadı	Kadı, Kazasker	1834 Göreve geliş 1838 Azl 1841 Görevden ayrılış
59	Seyyid Mehmed Esad Efendi ⁶⁹ ö. 3 Safer 1264/1848	İstanbul	Müderriş, Kadı	Kadı, Kazasker	1841 Göreve geliş
60	Seyyid el-Hâc Hasan Tahsin Beyefendi ⁷⁰ ö. 11 Safer 1278/1861	Kıbrıs (Lefkoşe)	Mütesellim	Kadı, Kazasker	8 Safer 1264/15 Ocak 1848 Göreve geliş 1861 Vefat
61	Yâsincizâde Seyyid Mehmed İlmi Efendi ⁷¹ ö. 18 Cemâziye'l-âhir 1289/1872	İstanbul	Kazasker, Şeyhülislâm, Nakîbü'l-Eşrâf	Kadı, Kazasker	15 Safer 1278/22 Ağustos 1861 Göreve geliş 18 Cemâziye'l-âhir 1289 Vefat
62	Seyyid Mustafa İzzet Efendi ⁷²				19 Cemâziye'l-âhir 1289/24 Ağustos 1872 Göreve geliş

68 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 58a-60a; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/334-335; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.56, 57.

69 Bursalı Mehmed Tahir, III/24-26; Şemseddin Sami, a.g.e., II/909; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., I/339-340; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.57-59.

70 Şemseddin Sami, a.g.e., III/1629; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., II/49-50; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.59-61.

71 Şemseddin Sami, a.g.e., V/3540; Mehmed Süreyya Bey, a.g.e., III/491; Ahmed Rıfat Efendi, a.g.e., s.61-63.

72 15 Zilkâde 1292 tarihinde Rumeli Kazaskerliği, Nakîbü'l-Eşrâf ve Reisü'l-ulema Mustafa İzzet Efendi'ye tevcih edilmiştir. Bkz., BOA, İ.DH., Dosya nr. 713, Gömlek nr. 49895.

73 Bu aile Sâdât-ı Berzenciyye olarak geçmektedir. Bkz., BOA, DH.SAİD. d, Dosya nr. 71, Gömlek nr. 21, 29/ Z/1297. Nakîbü'l-Eşrâf Harputi Abdurrahman Efendizâde Mustafa Tefvîk Efendi'ye 27 Ramazan 1308 tarihinde murassa nişan verilmiştir. Krş., BOA, İ.DH., Dosya nr. 1225, Gömlek nr. 95914; BOA, İ. TAL, 1313. N. 118, 27/N/1313; Rumeli kazaskeri Dürri Efendi'nin görev süresinin dolmasıyla yerine sâbıkan Rumeli kazaskeri ve hala Nakîbü'l-Eşrâf Tefvîk Efendi nasb ve tayin edilmiştir. Bkz., MŞH, THR, Dosya nr. 72, Gömlek nr. 90, 15 Zilhicce 1310.

63	Harputî Abdurrahman Efendizâde es-Seyyid Mustafa Tefvik Efendi ⁷³ ö. 29 Muharrem 1319/18 Mayıs 1901	Harput			1 Zilkâde 1294/7 Kasım 1877 Göreve geliş 29 Muharrem 1319/18 Mayıs 1901 Vefat ⁷⁴
64	Seyyid Mehmed Ali Rıza Emin el-Hasenî				26 Safer 1319/ 14 Haziran 1901 Göreve geliş Receb 1328/Ağustos 1910 Görevden ayrılış
65	Seyyid Mehmed Nureddin Efendi ⁷⁵ (Cezayirli Emir Abdülkadir Efendi biraderzâdesi) ö. 13 Muharrem 1334/21 Kasım 1915	Cezâyir			17 Receb 1328/25 Temmuz 1910 Göreve geliş ⁷⁶ 13 Muharrem 1334/21 Kasım 1915 Vefat
66	Çerkeş Şeyhîzâde Tefvik Efendizâde es-Seyyid Ahmed Muhtar Efendi 13 Şevval 1342/17 Mayıs 1924 Emekliye sevk	İstanbul	Sudur-ı izamdan Meclis-i Meşâyih Nâzırı	Evkaf Kadılığı Müşaviri, Medresetü'l- Kuzât Müdürü	14 Muharrem 1334/22 Kasım 1915 Göreve geliş 13 Şevval 1342/17 Mayıs 1924 Emekliye sevk ⁷⁷

74 MŞH., Nakîbü'l-Eşrâf Defteri, Genel nr. 105, Özel nr. 38, ön iç kapağında not.

75 BOA, EO., Dosya nr. 3774, Gömlek nr. 283006, 25/C/1328.

76 MŞH., Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri, Genel nr. 105, Özel nr. 38, ön iç kapağında not.

77 MŞH., SAİD, nr. 224, Tercüme-i hâl Dosyası.

2.2. Nakîbü'l-Eşrâflar'ın İlmî

Kariyerleri

Nakîbü'l-Eşrâflar ilmiye sınıfına mensuptur. Osmanlı Devleti'nde görev yapmış 66 Nakîbü'l-Eşrâf'tan sadece 6 tanesinin önceki görevi tespit edilememiştir. Diğerleri ilmiye mensubu olup müderris, kadı, kazasker, Evkaf Kadılığı Müşaviri, Şeyhülislâm gibi görevlerde bulunmuşlardır.⁷⁸ Aslında Nakîbü'l-Eşrâflık ulemaya mahsus bir daire niteliğindedir. II. Bâyezid döneminde bu göreve getirilen ve ilk Nakîbü'l-Eşrâf unvanını alan Seyyid Mahmud Efendi, İran ve Arabistan bölgelerine yaptığı seyahatler neticesinde derin bilgi ve kültür seviyesine sahip ilmiyeye mensup bir zât⁷⁹ olmakla beraber kendisinden sonra bu göreve getirilenlerin de aynı şekilde ilmiye mensubu olduğu tercüme-i hallerinden anlaşılmaktadır.⁸⁰

İlk dönemlerde, Nakîbü'l-Eşrâf olarak atanacakların yüksek derecede ulemaya mensubiyet şartı olmasa da XVII. asırdan itibaren İstanbul Kadılığı ve Kazaskerlik-

ten ayrılanlar Nakîbü'l-Eşrâf tayin edilme-ye başlanmıştır. XVII. yüzyılın ortalarına kadar ömürleri vefa ettiğince bu makamda kalabilen Nakîbü'l-Eşrâflar daha sonraları azil, görevden feragat veya Meşihat'a tayin gibi sebeplerle vazifelerinden ayrılmışlardır. Zira Nakîbü'l-Eşrâflardan 14 tanesi Şeyhülislâmlık görevinde bulunmuş, 6 Nakîbü'l-Eşrâf dışındakiler ise muhakkak kadılık veya kazaskerlik görevinde bulunduktan sonra bu göreve gelmişlerdir.

Nakîbü'l-Eşrâflar'ın gerektiğinde yargılama yetkisi de bulunduğundan bu kimselerin ilmiye sınıfı arasından seçilmesi ve kadılık mesleğine mahsus eğitimi almaları gerekmektedir. Nakîbü'l-Eşrâflık göreviyle beraber kadılık, kazaskerlik veya Şeyhülislâmlık görevlerini birlikte yürütenler de olmuştur. Örneğin Yahya Efendi Nakîbü'l-Eşrâf olduktan sonra kendisine, bu görevine ilaveten Galata ve daha sonra Üsküdar kazaları kadılıkları verilmiştir.⁸¹ Nakîbü'l-Eşrâf Mustafa Tevfik Efendi ise Nakîblik göreviyle birlikte Rumeli Kazaskerliği görevini de yürütmüştür.⁸²

Anadolu Kazaskerliğinden ayrılan Osmanlı'nın dördüncü Nakîbü'l-Eşrâfı Malûlzâde Seyyid Mehmed Efendi (v.992/1585), 984/1576 yılında nikâbet görevine getirilmiş, Nakîbü'l-Eşrâflık görevi üzerinde kalmak suretiyle Rumeli Kazaskerliğine ve akabinde de Şeyhülislâmlığa

78 İlk sâdât nazırı Seyyid Ali Nattâ da Emir Buhârî'den ilim öğrenmiş âlim bir zattı. Kendisinden sonra göreve gelen oğlu Seyyid Zeynelabidin Efendi'nin de babasından ilim öğrenen birisi olduğu tahmin edilmektedir. Bkz., Josef Won Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi, (Trc. Muhammed Atâ), I-XI, İstanbul, 1329, c. II, s. 522-523.

79 Mustafa Nuri Paşa, Netâicü'l-Vuku'ât, I-IV, İstanbul, 1294, c. I, s. 137; D'ohsson, Tableau General de L'Empire Ottoman, I-VII, Paris, 1791, IV/609.

80 Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayhan IŞIK, Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

81 Ahmet Rifat Efendi, Devhatü'n-Nükabâ, s.15.

82 MŞH, THR, Dosya nr. 72, Gömlek nr. 90, 15 Zilhicce 1310

yükselmiştir. Şeyhülislâmlıktan azledildiğinde ise nikâbet görevine devam etmiştir. Malûlzâde Seyyid Mehmed Efendi'den başka Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi (v. 1115/1703), Paşmakçızâde Seyyid Ali (v. 1124/1712) ve oğlu Seyyid Abdullah (v. 1732-33), Ak Mahmudzâde Zeynelabidin (v. 1751), Şerifzâde Seyyid Mehmed Şerif (v. 1779), Mirzâzâde Seyyid Mehmed Said, Karahisarlı Seyyid İbrahim, Dürrişâde Mehmed Arif (v. 1774), Seyyid Yahya Tefik (v. 1205/1791), Seyyid Mehmed Ataulah (v. 1226/1811), Dürrişâde Seyyid Abdullah, Surre Eminîzâde Seyyid Mehmed Abidin (v. 1239/1824), Yâsincizâde Seyyid Abdülvehhâb (v. 1249/1834) ve İsmet Beyzâde Arif Hikmet Bey (v. 1275/1859) Nakîbü'l-Eşrâflık görevinde bulunmuş ve daha sonra Şeyhülislâm olmuşlardır. Bunların tamamı Şeyhülislâm olduktan sonra Nakîbü'l-Eşrâflık görevini bırakmışlardır.⁸³

Nakîbü'l-Eşrâflar'ın ailelerinin de ilmiye sınıfına mensub olması önemli bir husustur. Çünkü Nakîbü'l-Eşrâflar'ın çoğunun babaları müderris, müftü, kadı, kazasker ve Şeyhülislâm olarak görev yapmıştır. Bunun yanında Nakîbü'l-Eşrâf Seyyid İbrahim İsmet Beyefendi (v. 1222/1807)'nin babası Raif İsmail Paşa Reisülküttab, Vezir ve Vali olarak görev yapmış olup mülki erkândandır. Yine Nakîbü'l-Eşrâf Seyyid Hacı Hasan Tahsin Beyefendi (ö. 1278/1861)'nin babası Kıbrıs Mütessellimi'dir. Nakîbü'l-Eşrâf

Seyyid Muhammed Nureddin Efendi (ö. 1334/1915) ise Cezayir Emiri Abdülkadir Efendi'nin yeğenidir.

Nakîbü'l-eşraflardan İstanbul payesi ve kadılığı ile nikâbet görevini yürütenler de olmuştur. Ankaravî Seyyid Mahmud Esad Efendi,⁸⁴ Sahaflar Şeyhîzâde Mehmed Efendi,⁸⁵ Uşakîzâde Abdullah Efendi,⁸⁶ Ak Mahmudzâde Zeynelabidin Efendi,⁸⁷ Seyyid Ömer Efendi,⁸⁸ Şerifzâde Mehmed Şerif Efendi,⁸⁹ Seyyid Mehmed Kâmil Efendi,⁹⁰ Seyyid Mehmed Ataullah Efendi⁹¹ bunlardan bazılarıdır. Ayrıca müderrislik göreviyle birlikte nikâbet görevini devam ettirenler de mevcuttur. Örneğin, Galata Kadılığı görevinde de bulunmuş olan Keşmirîzâde Efendi, Kasım Gubârî Efendi,⁹² Seyyid Cafer Efendi⁹³ ve Seyyid Abdurrahman Efendi Süleymaniye Medresesi Müderrisi iken nikâbet⁹⁴ görevini de yürütmüşlerdir.

84 Ahmed Nazif Efendi, Riyazün-Nükabâ, vr. 9b.

85 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 18a.

86 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 19a.

87 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 19b.

88 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 21a.

89 İstanbul Kadısı Ebubekir Efendizâde Osman Efendi'nin talebine binaen azliyle Nakîbü'l-Eşrâf Şerifzâde Mehmet Efendi'ye nakîbliğiyle beraber tevcih edilmiştir. Bkz., BOA, C..ADL., Dosya nr. 53, Gömlek nr. 3196, 29/M/1171.

90 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 24b.

91 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 25a.

92 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 7b.; Ahmet Rifat Efendi, Devhatü'n-Nükabâ, s. 26.

93 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 14a.

94 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 15a.; Ahmet Rifat Efendi, a.g.e., s. 28.

83 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilâtı, Ankara, 1988, s. 167.

2.3. Nakîbü'l-Eşrâflar'ın Görev Süreleri

Nakîbü'l-erşâfların muayyen bir görev süreleri bulunmadığından, ölünceye (azl edilinceye kadar veya infisal etmedikçe) kadar bu görevi sürdürmüşlerdir. Seyyid Muhammed Muhterem Efendi (ö. 980/1572), Malûlzâde Seyyid Mehmed Efendi (ö. 992/1585), Mirza Mahdum Efendi (ö. 995/1587) gibi ilk dönem Nakîbü'l-erşâfların çoğu vefat edinceye kadar bu makamda kalmışlardır.

Bazı Nakîbü'l-erşâflar da özellikle 16. yüzyıldan sonra azl ve sürgün edilerek nikâbetten ayrılmışlardır. Allâme Şeyhî Efendi olarak bilinen Seyyid Mehmed bin Seyyid Mahmud Efendi (ö. 1044/1635), Zeyrekzâde Yunus Efendi (ö. 1062/1652), Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed (ö. 1078/1668), Abdurrahman b. Ahmed b. Emrullah Efendi (ö. 1085/1674) bunlardan birkaçıdır.⁹⁵

Bazı sebeplerle nikâbet görevinden çekilenler de vardır.⁹⁶ Akrobalarından birisi lehine bu vazifeden çekilenler olduğu gibi, sağlık sebebiyle bu vazifeyi yürütmekte zorlandıkları için ayrılanlar da olmuştur. Örneğin Seyyid Mehmed Efendi (ö. 1040/1631) damadı Allâme Şeyhi Efendi lehine nikâbetten kendi isteğiyle feragat etmiştir.⁹⁷ Seyyid el-Hac Ârif Hikmet Beyefendi (ö. 1275/1859),

kendi isteğiyle⁹⁸ görevden ayrılmıştır. Seyyid Abdurrahman Efendi ise hastalığı sebebiyle geçici bir süre görevinden ayrılmış ve yerine Vakanüvis Esad Efendi vekâlet etmiştir.⁹⁹

2.4. Nakîbü'l-Eşrâflar'ın Görev Yerleri

Osmanlı Devleti'nde her üst düzey görevlinin kendi oturduğu konağın bir kısmını, genellikle de selâmlık bölümünü resmi daire olarak kullanması bir gelenektir. Yeniçeri ocağının kaldırılmasına kadar, (1826) şeyhülislâmlar da oturdukları konakların selâmlık kısmını Meşihat dairesi¹⁰⁰ yani devlet işlerinin görüldüğü resmi daire, harem kısmını da aileleriyle beraber ikamet ettikleri hususi daire olarak kullanırdı ve şeyhülislâm değişikliğine bağlı olarak da şeyhülislâm makam yeri sürekli değişirdi.¹⁰¹ İlmiye teşkilâtı içerisinde yer alan Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, kadı-lıklar, şeyhülislâmlar ve Nakîbü'l-Eşrâflar gibi diğer üst düzey ilmiye mensupları da resmi faaliyetlerini kendi konaklarında sürdürürlerdi. Dolayısıyla ilmiye merkez daireleri de farklı mekânlardaydı. Ancak şeyhülislâmların azillerinde, meşihat makamı olan konakları resmi daire vasfını kaybederdi. Bazen görevden alınan şeyhülislâm

95 Diğer aziller için bkz., Osmanlı Devleti'nde Görev Yapmış Nakîbü'l-Eşrâfları Gösterir Tablo.

96 Ayrıntılı bilgi için bkz. Osmanlı Devleti'nde Görev Yapmış Nakîbü'l-Eşrâfları Gösterir Tablo.

97 Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 18a.

98 Ahmet Rifat Efendi, a.g.e., s.55; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 37b.

99 BOA, İradeler, 27/N/1255 tarihli irade, nr. 212.

100 Mehmet İpşirli, "Bâb-ı Meşihat", DİA, IV/363, İstanbul, 1991.

101 Hafız Hızır İlyas, Tarih-i Enderûn, Darü't-Tıbbî'l-Âmire, İstanbul, 1276, s. 374.

azil sebebine bağlı olarak bir nevi göz hapsi manasında, konağında ya da sahilhanesinde ikamete mecbur tutulurdu.¹⁰²

Nakîbü'l-Eşrâflar'ın konaklarında suçlu olan seyyidlerin hapsedildikleri bir tevkifhanenin bulunduğu da rivayet edilir.¹⁰³ Daha ziyade borçlarından dolayı hapsedilen seyyidlerin tutulduğu bu mekân,¹⁰⁴ Nakîbü'l-Eşrâf başçavuşu nezareti altındaydı.

Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra, Sadrazam Mehmed Selim Paşa, Sultan II. Mahmud'a taktim ettiği takririnde eski sarayın serasker dairesi olmasını,¹⁰⁵ Ağa Kapısı'nın da şeyhülislâmlığa tahsisini arz etmiştir. Ayrıca Fetvahane'nin ihtiyaç fazlası olan odalarının da boş kalmaması için, ilim tahsil etmek isteyen fakat maddi imkânları kısıtlı olan öğrencilere tahsis edilmesi

istenmiştir.¹⁰⁶ II. Mahmud'un bu arzı uygun bulmasıyla yeniçeriliğin ve Ağa Kapısı'nın unutulması için isminin Fetvahane olarak değiştirilmiştir. Böylece sadrazamların Paşakapısı isminde sabit bir mekânı bulunduğu gibi, şeyhülislâmların da bu tarihten sonra (1827) Bâb-ı Meşihat ismiyle sabit bir mekânı olmuştur.¹⁰⁷ 1836 yılına kadar Fetvahane olarak kullanılan bu mekân; Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, İstanbul kadısı ve Nakîbü'l-Eşrâf gibi görevlilerin buraya taşınmasıyla ilmiye mensubu üst düzey görevlilerin tek çatı altında toplandığı sabit bir mekân hâline gelmiştir.¹⁰⁸

Nakîbü'l-Eşrâflar, 1826 yılında Ağa Kapısı'nın Şeyhülislâmlığa tahsisinden sonra, 1836 yılında burada başladıkları görevlerini, Sultan II. Abdülhamid Han döneminde (1876-1909) Yıldız civarındaki bir konakta¹⁰⁹ devam ettirmişlerdir. Önceleri kalabalık bir kalem heyetine sahip olan Nakîbü'l-Eşrâflar'ın son dönemlerde ise maiyetinde sadece 1.000 kuruş aylıklı bir kâtibin görev yaptığı bilinmektedir.¹¹⁰

102 İlhami Yurdakul, Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilâtı, Yenileşme Süreci, (1826-1878), Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s. 9.

103 Abdurrahman Şeref, Tarih-i Devlet-i Osmaniye, I-II, İstanbul, 1318, I/297; Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilâtı, s. 168.

104 BOA, Hatt-ı Hümayûn, nr. 6846; Uzunçarşılı, a.g.e., s. 168.

105 Yeniçeri ocağı kaldırıldıktan sonra yeniçeri ağası yerine serasker, Ağa Kapısı yerine de serasker kapısı tabirlerinin kullanılması kararlaştırıldı. Hüdavendigar Sancağı Mutasarrıfı Vezir Hüseyin Paşa da seraskerlik makamına getirildi. Bu kuruma çalışma yeri olarak da Ağa Kapısı tahsis edildi. Bkz., Lütfi Paşa, Tarih-i Lütüfi, Dersaadet, 1290, I/357-361. İlhami Yurdakul, Ağa Kapısı'nın Fetvahane ittihazına dair hatt-ı hümayûnu üzerinde durulduğunu fakat, Ağa Kapısı'nın bu hatt-ı hümayûndan önce serasker kapısı olduğuna temas edilmediğini söyler. Bkz. a.g.t., s.11, 23 numaralı dipnot.

106 BOA, Hatt-ı Hümayûn, nr. 17477.

107 BOA, Hatt-ı Hümayûn, nr. 17477; Lütfi, Tarih, I/161; İpşirli, a.g.m., IV/363.

108 BOA, Hatt-ı Hümayûn, nr. 24086; Lütfi, Tarih, V/66; Hafız Hızır İlyas, a.g.e., s.374.

109 Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimler ve Terimleri Sözlüğü, Meb Yay., İstanbul, 2004, c. II, s. 647-648.

110 Ayhan Işık, "Osmanlı'da Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi ve Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri (ss. 85-91)," İnsanlığın Tükenmeyen Ümidi Peygamberimize, TDV Yay., İstanbul, 2007 s. 87.

2.5. Nakîbü'l-Eşrâflar'ın Maaşları

Osmanlı Devleti'nin ilk Nakîbü'l-Eşrâfı Seyyid Mahmud Efendi günlük 25 akçe vazife¹¹¹ ile göreve başlamış, 40 yılı aşkın süre görevde kalmış ve maaşı artarak 70 akçeye ulaşmıştır.¹¹² Kendisinin görevden ayrılmasıyla bu hizmeti üstlenen Muhammed Muhterem Efendi ise 70 akçe vazife/maaş ile Nakîbü'l-Eşrâf tayin edilmiştir.¹¹³ Osmanlı Devletinin ilk dönemlerinde Şeyhülislâmların günlüklerinin 30 akçe olduğu düşünüldüğünde Nakîbü'l-Eşrâf'a 25 akçe verilmesi ve özellikle büyük görevlere atamalarda yazılan menşurun Nakîbü'l-Eşrâflar'ın atamasında da uygulanması kendilerine verilen değeri açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Muhammed Muhterem Efendi'nin nikâbetiyle birlikte Nakîbü'l-Eşrâflık mevleviyet derecesine çıkmıştır. Kendisinden sonra bu göreve gelen Hasan b. Yusuf'un da vefat ettiğinde 180 akçe maaşı olduğu dikkate alınırsa mevleviyet derecesinde olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁴ Muhammed Muhterem Efendi ile mevleviyet derecesine çıkarılan bu makam, 16. asrın sonlarına doğru mevleviyetin en üst derecesi olan Kazasker ma-

zullerine verilerek daha da yükselmiştir.¹¹⁵ Böylece Nakîbü'l-Eşrâflık en yüksek ilmî payelilerin başında bulunduğu bir kurum hâline gelmiştir.

Nakîbü'l-Eşrâf Mustafa Tevfik Efendi'nin padişaha sunduğu arz dilekçesinde maaşının; "tahsisât-ı ilmiyeden beş bin dört yüz, Maliye Hazine-i Celilesi'nden bin sekiz yüz ve nikâbet ale'l-eşrâftan sekiz yüz otuz kuruş ve toplamda sekiz bin otuz iki kuruşa" tekabül ettiğini belirtir.¹¹⁶ Ailesinde toplam 25 kişi olduğunu ve geçimlerini temin etmede çok zorlandığını, hatta rahatsızlığı sebebiyle doktor ve ilaç parasının dahi bulunmadığından bahsederek, daha önceki Nakîbü'l-Eşrâflar'ın hizmet-i celile-i nikâbette bulunduğu tarık maaşından başka on beşer bin kuruş maaş aldıklarını, kendisinin sekiz yüz otuz iki kuruştan ibâret olan nikâbet ale'l-eşrâf maaşına Maliye Hazine-i Celilesi'nden muhassasât-ı ilmiyeye zam yapılarak maddi sıkıntısının giderilmesini istirham etmektedir.

Nakîbü'l-eşrâfın içinde bulunduğu durumu gösteren ve önceki görevlilerin maaşları hususunda bilgi veren bu belge şöyledir:

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Ahvâl-i pürmelâl-i âcizânemi bervech-i âti arzına ictisâr eyledim şöyle ki abd-i âcizleri binyüz on beş tarihinden beri

111 İlk göreve başlayan kaza kadılarının maaşı 20 akçeydi. Nikâbet müessesesinin başındaki nakîbin aldığı maaş ise 25 akçedir.

112 Kâtip Çelebi, Takvîmü't-Tevârih, İstanbul, 1146, s. 206; Atâyî, a.g.e., s. 176.

113 Ahmet Rıfat Efendi, Devhatü'n-Nükabâ, s. 10-11; Ahmed Nazif Efendi, a.g.e., vr. 4a.

114 Atâyî, a.g.e., s. 247.

115 Murat Sarıcık, Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi, Ankara, 2003, s. 152.

116 BOA, Y..PRK.ML., Dosya nr. 14, Gömlek nr. 29, 28/Ca/1310.

sadâkatle müftehir olan bir âile-i esdikanın semere-i yegâne-i ubûdiyeti bulunduğuma ve tahsisât-ı ilmiye meyânında beş bin dört yüz ve Mâliye Hazîne-i Celîlesi'nden muhassas bin sekiz yüz kuruş zât-ı maaş-ı ubeydânemle nikâbet ale'l-eşrâfa mahsûs sekiz yüz otuz kuruş ki cem'an sekiz bin otuz iki kuruştan ibâret olan maaşla yirmi beş nefer aile-i ubeydânemi kemâl-i zarûretle infâk etmekte ve eslâf-ı ubeydânemden Yâsincizâde İlmi ve Mustafa İzzet Efendiler ve onlardan mukaddemkiler hizmet-i celile-i nikâbette bulunanlara mahsûs olmak üzere tarik maaşından başka on beşer bin kuruş maaşla mecâlis-i âliyyeye me'mur edilerek taltîf edilmiş ve zarûriyet-i âcizânem ise derece-i nihâyeye varmış ve hatta çend günden beri rahatsız olduğum halde tedavi ettirmek için doktor ve eczâ akçesini tedârikten âciz bulunduğuma ve buna ise Müslim-i cihan olan merhamet ve şefkat-ı şâhâneleri hiçbir vechile râzı olamayacağı derkâr idiğüne ve zât-ı âlileri ise esdikâ-yı saltanat-ı seniyyeden olmalarına mebnî sâlifü'l-arz sekiz yüz otuz iki kuruştan ibâret olan nikâbet ale'l-eşrâf maaşına Mâliye Hazîne-i Celîlesi'nden muhassasât-ı ilmiyeye zamîmeten şân-ı âliye muvâfık sûrette zam ve inâyet buyurulmasını ve hâl-i hâzır dâiyâneme de merhamet ve inâyet buyurulmasını delâlet-i aliyyeleriyle hâk-i pâ-yı inâyet-ihtivâ-yı hazret-i Hilâfetenâhiye arzına maa'l-mecmûbiye ictisâr eyledim emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 28 Cemâziye'l-evvel sene 1310

Nakîbü'l-eşrâf

Ed-Dâi Tevfik el-Hüseynî

Nakîbü'l-Eşrâf Tevfik Efendi, bu mahiyette birçok kez sadarete maaşının artırılması için arzda bulunmuştur. Değişen sadece Nakîbü'l-Eşrâf'ın çocuklarının sayısı olmuş, ilk arzında sayı yirmi iken artarak devam etmiş ve en sonki arzında bu sayı otuza çıkmıştır. "Cenâb-ı Hak velînîmet-i bî-minnetimiz zât-ı hilâfet-simât efendimiz hazretlerini habîb-i ekremi ve nebiyy-i muhteremi hürmetine taht-ı âlî-baht-ı hümâyûnlarında dâim ve vücûd-ı hümâyûnlarını bi'l-cümle ekdârdan masûn buyursun amin...." duasıyla başladığı arzında aile sayısının çok fazla olduğundan ve maaşının yetmediğinden bahsederek padişaktan kendisine ihsanda bulunmasını talep etmiştir: "...Sâlifü'l-arz altmış altı senelik kıdem-i ubûdiyete mükâfâten tarîkden dokuz bin on altı ve nikâbet-i şerîfeden yedi yüz yirmi dokuz kuruş otuz para ve Hazîne-i Celîle-i Mâliye'den bin altı yüz yirmi kuruş ki cem'an on bir bin üç yüz altmış beş kuruş otuz para maaş-ı muhassese nâil olabilip bu defa icrâ olunan tecilâtta maaş-ı abîdânemden dahi bin iki yüz altmış üç kuruş tenzîl edildi. Muhasses olan sâlifü'l-arz maaş otuz nefer sağîr ve sağîre ve bî-kes âile-i sâdikanın iâşelerine karşılıktır. Bugün otuz nefer aile-i asdika sefil ve perîşân olarak âtîfet-i celîleye mahariyet istid'âsıyla mahzûn ve mükedder bir hâldedir..."¹¹⁷

117 BOA, İ_HUS, Dosya nr. 58, 1315 C. 27, 11/C/1315.

Nihayetinde, Nakîbü'l-Eşrâf Tevfik Efendi'nin maaşına beş bin kuruş zam yapılarak zuhurat tertibinden ödenmesine karar verilmiştir.¹¹⁸ Ev ve eşyası yandığından dolayı padişahın nakdî yardımında bulunduğu Tevfik Efendi'ye, Hazine'ce de atıyye-i seniyye olarak üç yüz lira verilmiştir.¹¹⁹ Hatta hâline münasib bir de hane satın alınmıştır.¹²⁰ İlmiye tahsisatından aldığı maaşına zam yapılarak, hazine tahsisatından almış olduğu maaşın da ilmiye tahsisatına dâhil edilerek¹²¹ bir sonraki mâli senede ödeneceğine karar verilmiştir.¹²²

Nakîbü'l-Eşrâflar'a vakıflardan tevcihlerin de yapıldığı görülmektedir. Örneğin Turhal'da, Lülü Ağa ve Amasya'da Yakub Paşa Vakıfları tevliyetine babası Nakîbü'l-Eşrâf Boluvî Mehmed Emin Efendi meşrûtiyet üzere mutasarrıf olduğu için vefatından sonra da bu vakıflar kızı Şerife Fatma'ya intikal etmiştir.¹²³ Nakîbü'l-Eşrâf Hocazâde Seyyid Ömer Efendi'nin, Galata Rumelihisarı'ndaki Bey Camii'nde Mevlid-i Nebevi Vakfı'ndan yevmî beş akçe vazifelî kitabet cihetinin Seyyid Mehmed Şakir

Efendi uhdesinden Ahmed Efendi b. Seyyid Süleyman'a tevcihine dair belgeye¹²⁴ baktığımızda Nakîbü'l-Eşrâflar'ın vakıf kurduklarını da görüyoruz. Nakîbü'l-Eşrâf Seyyid Muhterem Efendi'nin Ayasofya-i Kebir kurbundaki türbesinin de bulunduğu yerdeki vakfı,¹²⁵ Nakîbü'l-Eşrâf Yunus Efendi'nin aynı bölgedeki vakfı,¹²⁶ İstanbul Kadıları nezaretindeki Nakîbü'l-Eşrâf Ankaravî Mehmed Efendi'nin İstanbul Davud Paşa'daki türbesinin vakfı¹²⁷ ve Kıbrıs ceziresinde Nakîbü'l-Eşrâf Hasan Tahsin Beyefendi ile mahdumları uhdelerindeki vakıflar¹²⁸ Nakîbü'l-Eşrâflar'ın kurdukları vakıflardan sadece bir kaçıdır.

Dersaadet ve taşrada şerâfet, memuriyet maaşı, aidat, muhassasat, muayyenat ve farklı isimlerle verilmekte olan maaşlar¹²⁹ göz önüne alındığında seyyidlere çok farklı isimlerde ve farklı türlerde birçok tahsisat ayrıldığı görülmektedir.

118 BOA, EO., Dosya nr. 284, Gömlek nr. 21258, 18/Ra/1311.

119 BOA, İ.HUS., Dosya nr. 22, Gömlek nr. 1311/N-052, 25/N/1311.

120 BOA, İ.HUS., Dosya nr. 28, Gömlek nr. 1312/S-089, 16/S/1312.

121 BOA, EO., Dosya nr. 1054, Gömlek nr. 79045, 23/B/1315.

122 BOA, EO., Dosya nr. 1065, Gömlek nr. 79843, 6/Ş/1315.

123 BOA, C.EV., Dosya nr. 637, Gömlek nr. 32133, 29/S/1176.

124 BOA, C.EV. Dosya nr. 63, Gömlek nr. 3134, 07/Ca/1211.

125 BOA, C.EV., Dosya nr. 586, Gömlek nr. 29579, 29/M/1184; krş., BOA, C.EV., Dosya nr. 77, Gömlek nr. 3821, 19/C/1207.

126 BOA, C.EV., Dosya nr. 275, Gömlek nr. 14028, 15/Za/1230.

127 BOA, C.EV., Dosya nr. 42, Gömlek nr. 2099, 26/L/1184; BOA, C.EV., Dosya nr. 114, Gömlek nr. 5655, 07/Ş/1192.

128 BOA, MVL., Dosya nr. 315, Gömlek nr. 29, 15/R/1274.

129 BOA, EO, Dosya nr. 460, Gömlek nr. 34461, 19/S/1312.

3. MEŞİHAT ARŞİVİ'NDEKİ NAKİBÜ'L-EŞRÂF DEFTERLERİ

Osmanlı Devleti'nde görev yapan Nakîbü'l-Eşrâflar, kendi dönemlerinde siyâdet hücceti verdiği seyyid veya şeriflerin isimlerini, silsilelerini ve ikamet mahallerini kaydettiği ve ismine "Nakîb Ceridesi", "Şecere-i Tayyibe Defteri", "Sâdât Defteri" veya "Nakîbü'l-Eşrâf Defteri" denilen defterler tutarlardı.¹³⁰ Seyyidler, şecereleri kaybolması durumunda merkezdeki Nakîbü'l-Eşrâf'a veya kazalardaki Nakîbü'l-Eşrâf kaymakamlarına müracaat ederek, bu defterlerdeki kayıtlardan bir nüsha çıkartarak siyâdetlerini ispatlayabiliyorlardı.

İstanbul Müftülüğü bünyesindeki Meşihat Arşivi'nde toplam 47 adet Nakîbü'l-Eşrâf Defteri¹³¹ bulunmaktadır. Bu defter serisi, Siyâdet Hüccet Defterleri, İcmal ve İsim Fihrist Defterleri, Teftiş Defterleri, Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamı Atama Defterleri ve Maaş Defterleri olmak üzere beş bölümdür.

3.1. Nakîbü'l-eşrâf Defterlerinin Çeşitleri

Siyâdet Hücceti Defterleri: Nakîbü'l-Eşrâflar tarafından düzenlenen siyâdet hüccetlerinin sûretlerinin kaydedildiği defterlerdir. Osmanlı Devleti'nde seyyid olduğunu ispatlayan kişiye Nakîbü'l-Eşrâflar

tarafından siyâdet hücceti düzenlenir ve bu hüccet, seyyid olanlar ile müteseyyidler (seyyid olmadığı halde seyyid olduğunu iddia edenleri) ayırmada kolaylık sağlaması açısından önemli bir belgedir.

İcmâl ve İsim Fihrist Defterleri: Nakîbü'l-Eşrâfların düzenlediği hüccetlerdeki isimlerin alfabetik sırayla kaydedildiği defterler olup seyyid olduğunu ispat etmiş kişilerin kaydının araştırılmasında kolaylık sağlamaktadır.

Teftiş Defterleri: Nakîbü'l-Eşrâflar tarafından zaman zaman muhtelif bölgelerde seyyidlerin teftişi yapılmıştır. Bu teftiş esnasında seyyidliği sahih olmayanlar seyyidlikten men edilmiş ve müteseyyidlerin isimleri teftiş defterlerine kaydedilmiştir.

Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamı Atama Defterleri: Nakîbü'l-Eşrâf kaymakamı olarak atanan kişilerin tayin tarihi ve mahallerini gösteren defterlerdir.

Maaş Defterleri: Seyyidlere verilen maaşların kaydedildiği defterlerdir.

3.2. Nakîbü'l-eşrâf Defterlerinin Tanıtımı

1 numaralı Nakîbü'l-eşrâf defteri,¹³² Osmanlı Devleti'nin ilk Nakîbü'l-eşrâfı Seyyid Mahmud Efendi'den sonra Nakîbü'l-eşrâf olan Seyyid Muhammed Muhterem Efendi'ye ait olup 942/(1535-36)-980/(1572-

¹³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilâtı, Ankara, 1988, s. 167.

¹³¹ Gerek kataloglarda gerekse belgelerde Nakîbü'l-Eşrâf Defteri olarak geçmektedir. Biz de bundan dolayı bu ismi tercih ettik.

¹³² Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 68, özel nr. 1.

73) tarihlerini kapsamaktadır. Bu defter, seyyid ve şerif isimlerine göre alfabetik şekilde sıralanarak harf başlangıcı harfû'l-elif şeklinde kırmızı hatla yazılmıştır. Her harfin sonunda kaç seyyid olduğu belirtildikten sonra "ye" harfinin bitiminde "cem'an 352" yazılarak toplam seyyid adedi gösterilmiştir.

2. defter,¹³³ ilk Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Muhammed Muhterem Efendi'ye ait olup 942/(1535-36)-980/(1572-73) tarihlerini kapsamaktadır. Bu defter birinci defterin müsveddesi olarak düzenlenmiş olup içerisinde bazı farklı kayıtlarda da mevcuttur.

3. defter,¹³⁴ Nakîbü'l-eşrâf Mâlûl-zâde Seyyid Mehmed Efendi'ye ait olup 984/(1576-77)-992/(1584-85) tarihlerini kapsamaktadır. Defterde seyyid ve şerifler için Arapça ve Farsça olarak düzenlenmiş siyâdet hüccetlerinin suretleri kayıtlı bulunmaktadır. Hüccet içerisindeki seyyid ve şerif isimlerinin kolay bulunabilmesi için üzerleri kırmızı çizgiyle çizilmiştir. Defterin 1b varlığında Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin, ancak baba tarafından seyyid veya şerif olanların

bütün şekilde yeşil sarık sarabileceklerine dair şu fetvası kayıtlıdır:¹³⁵

"Siyâdeti validesi tarafından olan Zeyd bütün yeşil sarınmağa mesağ var mıdır? El-Cevap Allahu a'lem. Şerife-zâdeler alâmet götürürler. Alâmet onların sâir-i nâsdan mâ-bihî'l-imtiyazlarıdır. Bütün yeşil baba tarafından sâdât-ı kirâmın anların hakkı mâ-bihî'l-imtiyazlarıdır.

Yahya Efendi

Ufiye Anhu"

4. defter,¹³⁶ 984/(1576-77)-992/(1584-85) tarihli, Nakîbü'l-eşrâf Mâlûl-zâde Seyyid Mehmed Efendi 'ye ait olup ilk iki defter gibi alfabetik isim listesi şeklinde düzenlenmiştir. Defterin 2a varlığında eserin içeriğiyle de ilgili şu bilgiler yer almaktadır: "Bu kitab, sahih şartlara uygun olarak yazılmıştır. Bununla amel edip tavsiyelerini uygulayanlara ecir ve büyük sevab vardır. Melik ve Vedûd

135 Seyyidlikleri anne tarafından gelen yani Şerife-zadelerle ilgili Ebussuûd Efendi'nin şu fetvası da vardır: "Şerîfzâde şerîf olur mu? el-Cevab: دوست جليل و رب باع في العلى طویل Diğer el-cevab: şerîfzâde şerîf olur. Diğer el-cevab: Şerif olur halince, Ebussuûd" bkz., Veli b. Yusuf, Mecmûatü'l-fetâvâ, İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi, 178, vr. 224a; Yeşil sarık takmanın imtiyaz mı yoksa efdaliyetten mi kaynaklandığı ile ilgili Ebussûd'un şu fetvası vardır: "Sâdâtın başlarına yeşil sarınmak imtiyaz için müdür, yoksa yeşil akdan vesayir renklerden efdal olduğu için midir? El-Cevab: Şer'an yeşil sarınmak bazı Hulefâ-i Abbasiye zamanında âdet olmuştur. İmtiyaz içündür, efdaliyyetten ötürü değildir. Ebussuud" bkz., Veli b. Yusuf, Mecmûatü'l-fetâvâ, nr. 178, vr. 186a.

136 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 71, özel nr. 4.

133 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 69, özel nr. 2.

134 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 70, özel nr. 3.

olan Allah ahiret gününde onu korusun. Bu vesikanın sahibi İslâm yollarından en güzel yol üzeredir. Hesap günü büyük mükâfat onun olsun, Allah onun ömrünü uzun eylesin. İyiliklerle dolu bir yaşam nasip eylesin. Bu defter-i ma'mur'un içerisindeki bütün muhtevada doğruluk kuralları ve her bir konuda akıl sahiplerinin usulü uygulanmıştır. Bunda hiçbir şüphe ve kuşku yoktur. Bu tesbit, bu davaları dinleme ve davalar hakkında hüküm verme işi kendisine havale edilen kişiler nezdinde sâdır olmuştur. Bu hüccetin muhtevası Mehmed Usta bin Abdullah ve Ömer bin Abdullah'ın şahidliğiyle sabit olunca kabul ettim ve tasdikledim. Ben bu davayı dinlemekle -mükâfata layık makamın emriyle- vazifeli bulunan Fakir Şeyhî Mehmed."

5. defter,¹³⁷ Osmanlı Devleti'nin V. Nakîbü'l-eşrâfı Seyyid Mirzâ Mahdum Efendi olarak bilinen Mir Muinüddin Eşref Efendi'ye (ö. 995/1587) ait olup 993/(1585)-994/(1586) tarihlerini kapsamaktadır. Defterde Farsça ve Arapça siyâdet hüccetlerinin yanısıra Türkçe kayıtlar da mevcuttur. Mirza Mahdum Efendi İstanbul Kadılığı görevi ile birlikte Nakîbü'l-eşrâflık görevini de icra etmiştir.¹³⁸ Defterin 36a varağında, seyyid ve şeriflerin toplum içerisindeki davranışlarından sorumlu Sâdât Çavuşlarından bahseden şu kayıt bulunmaktadır:¹³⁹

137 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 72, özel nr. 5.

138 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 5, vr. 41b.

139 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 5, vr. 36a.

"Vech-i tahrîr-i hurûf-i hayr-encâm budur ki

Hasan bin Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed bin Seyyid Mahmud el- Edirnevî Meclis-i Nikabetü'l-uzmâ'ya hâzır olup iddâ-yı siyâdet etmeğin yevmî kırk akçe ile Plevne'de Gazi Ali Bey Medresesi müderrisi olan Mevlânâ Tâcüddîn bin Mehmed el- Edirnevî ve Abdülaziz bin Mehmed el- Edirnevî el-Hatîb ve Pir Mehmed bin Veli el- Edirnevî ve bazı kimesneler hâzırın olup mezbûr Seyyid Hasan için baba tarafından min gayri tavassut-i ünsâ Hazret-i Fâtımatü'z-Zehra Radiyallahu anhâ ve kereme vecchâ'ya nesebi muttasıl olur deyû ihbâr ettikleri sebepten bu tezkire verildi ki, sâdât çavuşları mezbûrun başlığına mâni' ve mütearrız olmayalar.

Tahrîren fî evâili şehri Şa'ban li-sene erba'a ve tis'in ve tis'a mi'e [10 Şaban 994]/ [27 Temmuz 1506]

İşbu sâlifü'z-zikr tezkire sâbıkan Nakîbü'l-eşrâf olan merhûm ve mağfûrun leh Seyyid Mirza Mahdum Efendi Hazretleri'nin imzasıyla mahallinde mümza ve hatemiyle mahtûme olup ihdâ ve hamsîn ve elf [1051] senesi Rebîü'l-evvelinde imzâ için bu fakire arz olundukta kaydı bulunmayub lâkin merhûm hazretlerinin hat ve hatemi malûmumuz olup ihtimâl-i şüpheden ârî olmağıyla mahalline kayd olunmaması gaflet-i nisyana haml olunub yine merhûm-i mûmâileyh hazretlerinin kendi defterlerine kayd olundu.

Înâyet ez-Hudâ
Muhammed Zâhid”

Yine aynı defterin 41b varağında Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Şerif Mirza Mahdûm Efendi'nin, bir kimsenin nesebi Ali Murtaza ve Fatımatü'z-zehra'ya baba tarafından ulaşmıyor sadece anne tarafından ulaşıyor ise, sâdât çavuşlarının bu kimselerin sarıklarının üzerine sadece yeşil bir parça koymalarına müsaade ederek bütün yeşil sarık giymelerine engel olması gerektiği; ayrıca seyyidliği anne tarafından olan kimselere seyyid veya emir denmesinin câiz olmayacağı ile ilgili ikazı yer almaktadır.¹⁴⁰ 44a varağında ise Nakîbü'l-eşrâflardan hüccet almanın çok zor olmadığı ile ilgili bir kayıt düşünülmüştür.¹⁴¹

6. defter,¹⁴² V. Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mirzâ Mahdum Efendi (ö. 995/1587)'nin 993/(1585)-994/(1586) tarihli ikinci defteridir. Defterde seyyid isimleri alfabetik olarak sıralanmış ve seyyidlerin ellerindeki siyâdet hüccetlerinin hangi Nakîbü'l-eşrâf tarafından verildiği de belirtilmiştir. Defterin 1a varağında Nakîbü'l-eşrâf, defteri hangi usule göre tuttuğunu açıklamış ve isimlerin kolay bulunması için bir indeks oluşturmuştur.

7. defter,¹⁴³ Kiçi Mirzâ diye bilinen Nakîbü'l-eşrâf Yahya Efendi'ye (Ö. 1008/1599) ait olup 995/(1586-87)-996/(1587-88) senelerini kapsamaktadır. Fakat defterde hicri 1002,1004 tarihli kayıtlara da rastlamak mümkündür. Seyyidler için düzenlenmiş Arapça siyâdet hüccetlerini ve önceki Nakîbü'l-eşrâf Defterleri'ndeki kayıtları ihtiva eden bu defterde, hüccet içerisinde üzeri kırmızıyla çizilerek belirtilen seyyid isimleri varağın kenarına kırmızı renkle not edilmiştir. Nakîbü'l-eşrâf tarafından yapılan teftişler neticesinde seyyid isimlerinin yanına “görölmüştür” ifadesi yazılmıştır. Bundan da anlıyoruz ki, siyadet hüccetleri düzenlendikten sonra belli zamanlarda seyyidler teftiş edilerek hüccetleri kontrol edilmiştir.

8. defter,¹⁴⁴ Nakîbü'l-eşrâf Abdülkâdir Efendi'ye (Ö. 1013/1604) ait olan bu defter 1008/(1599-1600)-1013/(1604-05) tarihlerini kapsamaktadır. Defterdeki siyâdet hüccetleri Arapça tutulmuş olup kronolojik sıraya göre kayıtlıdır. 1'den 115'e kadar düzenlen her hüccete müteselsil bir numara verilmiştir. 36. varaktan sonra bu hüccetler içerisinde geçen seyyid ve şeriflerin silsileleri alfabetik sıraya göre düzenlenmiş ve isimlerinin üzerleri kırmızıyla çizilmiştir. Ayrıca hüccetlerin kenarına teftişten sonra “görölmüştür” ifadesi yazılmıştır. Defterde toplam 149 siyadet hücceti kayıtlıdır.

140 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 5, vr. 41b-42b.

141 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 5, vr. 44a.

142 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 73, özel nr. 6.

143 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 74, özel nr. 7.

144 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 75, özel nr. 8.

9. defter,¹⁴⁵ Abdülkâdir Efendi ve Yavuz Efendi adıyla meşhur Seyyid Mehmed Nakîb Efendi (Ö.1013/1604)'nin müşterek defterleridir. 1008/(1599-1600)-1013/(1604-05) tarihlerini kapsamaktadır. Bu defter de seyyidler için düzenlenmiş Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva etmektedir. Abdülkâdir Efendi'nin düzenlediği siyadet hüccetleri 89 adet olup, her bir hüccet kaydına kırmızı mürekkeple müteselsil sıra numarası verilmiştir. 33. varaktan sonra Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mehmed Nakîb Efendi'nin verdiği siyadet hüccetleri kaydedilmiş olup, bunlar toplam 19 adettir. Hüccetlerin kenarına teftişten sonra "görölmüştür" ifadesi yazılmıştır. Siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterlerin bir diğer özelliği de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin (davet rüknü) de bulunduğu orijinal siyadet hüccetinin tamamının ilk varakta yer almasıdır.

10. defter,¹⁴⁶ Nakîbü'l-eşrâf Emir Ali Efendi'nin (Ö. 1025/1616) olup 1013/(1604-05)-1025(1616-17) tarihlerini kapsamaktadır. Defterde Arapça siyâdet hüccetlerinin yanı sıra alfabetik şekilde düzenlenmiş seyyid silsileleri de kayıtlıdır. İstifadeyi kolaylaştırmak için her siyâdet hüccetine müteselsil bir numara verilmiş, sonunda da her seyyidin adının geçtiği hüccetin numarası seyyid isimleriyle irtibatlandırılmıştır. Hüccet

içerisinde geçen seyyid isminin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin (davet rüknü) de bulunduğu orijinal siyadet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır. Defterdeki her bir siyadet hüccetinin kenarına kırmızı mürekkeple müteselsil sıra numarası, seyyid veya şerifin ismi ve doğum yeri kaydedilmiştir. Teftişten sonra seyyid isminin yanına "görölmüştür" ifadesi yazılmıştır. Defterde dikkatimizi çeken bir diğer husus da ilk siyadet hüccetinde şuhûdü'l-hal kısmında, şahidlerin isimleri yazılmış, daha sonraki hüccetlerin tamamında "el-mezkûrûn sâbıkan" ifadesi yazılarak aynı şahidlere atıf yapılmış olmasıdır. Nakîbü'l-eşrâfın 13 yıllık görev süresince şuhûdü'l-hal değişmemiştir. Defterin 55-64. varakları arasında h. 1013 yılına ait 14 adet Arapça siyadet hücceti kayıtlı olup, kâğıt cinsi, ebatı ve yazı çeşidinin farklı olması sebebiyle bu bölüm ayrı bir defter parçası görünümündedir.

11. defter,¹⁴⁷ Nakîbü'l-eşrâf Şerif Efendi ismiyle meşhur Seyyid Mehmed el-Hüseynî'ye (Ö. 1040/1631) ait olup 1034/(1624-25)-1038/(1630-31) tarihlerini kapsamaktadır. Seyyidler için düzenlenmiş Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva etmektedir. Hüccet içerisinde geçen seyyid isimleri her varığın kenarına kırmızıyla yazılmıştır. Defterin ilk varığında, İstanbul'daki yetim seyyid ve

145 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 76, özel nr. 9.

146 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 77, özel nr. 10.

147 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 78, özel nr. 11.

seyyidelerin mahallelerine göre isim ve baba adları, Mustafa Efendi'nin her yıl yetimlere ayırdığı para ve miktarı kayıtlıdır. Ayrıca Şerif Efendi 54. ve 56. varaklarda kendi hayatını, şeceresini ve Nakîbü'l-eşrâf seçilmesini anlatmıştır. Şuhûdü'l-halde "huddâm-ı Meclisi'n-nikâbe" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade bize Nakîbü'l-eşrâflıkta siyâdet hüccetlerinin düzenlendiği ve seyyidliğin onaylandığı ayrı bir mahkeme meclisinin olduğunu göstermektedir. Siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyâdet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin (davet rûknü) de bulunduğu orijinal siyâdet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır. İlk kayıta şuhûdü'l-hal olarak yer almış olan kişilerin tamamı seyyid veya şerif olup, 1034-1038 yılları arasında değişmeden görev yaptıkları görülmektedir. Defterin 49b-50a varaklarında toplam 6 adet Türkçe siyâdet hücceti kayıtlıdır.

12. defter,¹⁴⁸ isim listesi şeklinde hazırlanan defterlerin sonuncusu olup; Nakîbü'l-eşrâf Şerif Efendi, Allâme Efendi, Ankaravî Efendi, Mehmed Efendi ve Yunus Efendi'nin müşterek icmâl defteridir. 1034/(1624-25)-1058/(1648-49) tarihlerini kapsayan defterde her Nakîbü'l-eşrâf'ın tuttuğu kayıtlar için ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Seyyidlerin isimleri, bir sayfa 16 kareye bölünerek her kareye bir silsile gelecek şekilde yazılmıştır. Kimi seyyid isimlerinin altına hüccetin düzenlendiği tarih yazılmış, silsilelerin üzerin-

deki ismin hangi hüccette geçtiğini bulabilmek için de hüccete bir numara verilmiştir.

13. defter,¹⁴⁹ Nakîbü'l-eşrâf Şeyh Mehmed b. Seyyid Mahmud Allâme Efendi'nin 1039/(1629-30)-1041(1631-32) tarihleri arasında düzenlediği siyâdet hüccetlerini ihtiva etmektedir. Defterde seyyid isimleri kırmızıyla yazılmış Arapça siyâdet hüccetleri yer almaktadır. Siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyâdet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin (davet rûknü) de bulunduğu orijinal siyâdet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır.

14. defter,¹⁵⁰ aynı şekilde Şeyh Mehmed b. Seyyid Mahmud Allâme Efendi'nin 1039/(1629-30)-1043/(1633-34) tarihlerini kapsayan icmal ve teftiş defteridir. Defterde seyyidlerin silsileleri kayıtlı olup hangi hüccete göre siyâdetine karar verildiği ve nerede ikâmet ettiği de kaydedilmiştir. Nakîbü'l-eşrâf tarafından yapılan teftişler neticesinde seyyid isimlerinin yanına "görölmüştür" ifadesi yazılmıştır. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyâdet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin (davet rûknü) de bulunduğu orijinal siyâdet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır. Defterin 50. varağında Şam Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Seyyid Hamza b. Mehmed el-Hasenî'nin Nakîbü'l-eşrâf'a

148 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 79, özel nr. 12.

149 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 80, özel nr. 13.

150 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 81, özel nr. 14.

arz etti tezkiresi ve Şam'da düzenlenmiş hüccet sureti yer almaktadır.

15. defter,¹⁵¹ Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed el-Hasenî'nin 1057/(1647-48)-1058/(1648-49) tarihleri arasında düzenlediği siyadet hüccetlerini ihtiva etmektedir. Defterde toplam 55 Arapça siyâdet hücceti kayıtlıdır. Nakîbü'l-eşrâf tarafından yapılan teftişler neticesinde seyyid isimlerinin yanına "görölmüştür" ifadesi yazılmıştır. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterin de ilk varağında Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren orijinal siyadet hüccetinin tamamı bulunmaktadıdır. Defterdeki her hüccete müteselsil bir numara verilmiş ve seyyid isimleri de kırmızıyla yazılmıştır.

16. defter,¹⁵² Ankaravî Koca Nakîb Seyyid Mehmed b. Seyyid Mahmud Efendi'nin ve oğlu Nakîb-zâde Seyyid Mehmed Efendi'nin müşterek hüccet defteridir. Defterde 1043/(1633-34)-1058/(1648-49) tarihlerini kapsayan siyâdet hüccetleri kayıtlı olup, hüccet içerisindeki isimler kırmızıyla yazılmış ve her birine müteselsil bir numara verilmiştir. Defterde, Ankaravî Koca Nakîb Mehmed Efendi'nin toplam 409 siyadet hücceti kayıtlıdır. Koca Nakîb'in oğlu Seyyid Mehmed'in düzenlediği hüccet sayısı ise 56'dır. Defterin 80b varağında Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının merkeze arz ettiği 5

adet tezkire kayıtlıdır. Nakîbü'l-eşrâf tarafından yapılan teftişler neticesinde seyyid isimlerinin yanına "görölmüştür" ifadesi yazılmıştır. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren orijinal siyadet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır.

17. defter,¹⁵³ Nakîbü'l-eşrâf Zeyrek-zâde Seyyid Yunus Efendi'nin 1057/(1647-1648) tarihli hüccet defteri olup içerisinde sadece 5 adet siyâdet hücceti kayıtlıdır. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelerin (davet rûknü) de bulunduğu orijinal siyadet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır.

18. defter,¹⁵⁴ Nakîbü'l-eşrâf Zeyrek-zâde Seyyid Abdurrahman Efendi'nin 1058/(1648-49)-1065/(1654-55) tarihlerinde düzenlediği siyâdet hüccetlerini ihtiva etmektedir. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden bu defterde de Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren orijinal siyadet hüccetinin tamamı ilk varakta yer almaktadır. Hüccet içerisindeki seyyid isimleri hüccetin yan tarafına kırmızı mürekkeple yazılmış ve ayrıca her hüccete müteselsil bir numara verilmiştir. Toplam 20 adet siyadet hücceti kayıtlıdır. Nakîbü'l-eşrâf tarafından yapı-

151 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 82, özel nr. 15.

152 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 83, özel nr. 16.

153 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 84, özel nr. 17.

154 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 85, özel nr. 18.

lan teftişler neticesinde seyyid isimlerinin yanına “görölmüştür” ifadesi yazılmıştır. Şuhûdü’l-hal’deki isimler de aynı şekilde seyyid ve şeriflerden oluşmaktadır.

19. defter,¹⁵⁵ Nakîbü’l-eşrâf Şeyh Mehmed b. Mehmed Kudsî-zâde b. Ahmed Efendi’nin (Ö. 1085/1674), 1070/(1659-60) tarihli teftiş defteridir. Rumeli bölgesindeki seyyidler, Nakîbü’l-eşrâf tarafından Edirne’ye davet edilerek ellerindeki hüccetleri tetkik edilmiştir. Bu defterin 2a varagında teftiş esasları şu şekilde sıralanmıştır: “Defter oldur ki, taraf-ı saltanat-ı aliyyeden Silistre ve Niğbolu sancaklarında olan sâdât-ı kiram-ı zevilihtiramın teftişi babında bu fakire fermânı âli sadır olup ber-mûceb-i fermân-ı âli divân-ı humâyûn tarafından ve tarafımızdan çavuşlar tayin ve mezkûr sancakların sâdâtı mahmiye-i Edirne’ye davet olunup ellerinde olan siyâdet hüccetleri ve siyâdetleri teftiş ve tefahhus olundukta suret-i hüccetleri ve ol hüccete intisapları bu deftere kaydolunup, lakin yedlerine müceddeden temessük ve tezkire verilmeyip, ancak isbât ile iktifa olundu”. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere defterin tamamına yakını Rumeli Bölgesindeki Hasköy, Dimetoka, Karinabâd, Çermen, Sultan yeri, Silistre, Rusçuk, Hazergrad, Çadtak, Hacıoğlu Pazarı, Umurfakih, Balçık, Eskicuma, Karasu, Pirevadi, Babadağı, Yenipazar, İsmail, Tırnova, Hırsova, Minkaliye, Varna, Rûsi Kasrı, Ahyolu ve Niğbolu kazaları ile Anadolu bölgesinde Ankara, Antep, Kastamonu, Geyve, Niğde, Hoşab ve Menemen

kazalarındaki seyyidlerin teftişini içermektedir. Teftiş edilen seyyidlerin isimlerinin kenarına siyah mürekkeple “görölmüştür” ifadesi yazılmıştır.

20. defter,¹⁵⁶ Şeyh Mehmed b. Mehmed Kudsî-zâde Efendi (Ö. 1085/1674) ve Hoca-zâde es-Seyyid Osman Efendi’nin 1071/(1660-61)-1110/(1698-99) tarihli hüccet defteridir. Defterin sonunda Hoca-zâde es-Seyyid Ömer Efendi’nin 1150/1737-38 tarihli bir tezkiresi kayıtlıdır. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden defterin ilk varagında, Nakîbü’l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyâdet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin (davet rûknü) de bulunduğu orijinal siyâdet hüccetinin tamamı kayıtlıdır. Hüccet içerisindeki seyyid isimleri teftişlerde kolaylık sağlanması için, hüccetin yan tarafına kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şuhûdü’l-hal’deki isimler de aynı şekilde seyyid ve şeriflerden oluşmaktadır.

21. defter,¹⁵⁷ Esad-zâde Seyyid Mehmed Esad Efendi’ye (Ö.1098/1687) ait olup, 1086/(1675-76)-1098/(1686-87) tarihlerini kapsayan siyâdet hüccetlerini ihtiva etmektedir. Hüccet içerisinde geçen isimlerin kolay bulunabilmesi için her bir kaydın kenarına isimler kırmızıyla tekrar yazılmıştır. Ayrıca defterin son dört varagında Nakîbü’l-eşrâf Ak Mahmud-zâde Seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi’nin (Ö.1156-1157/1751) verdiği tezkireler kayıtlıdır.

¹⁵⁵ Meşihat Arşivi, Nakîbü’l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 86, özel nr. 19.

¹⁵⁶ Meşihat Arşivi, Nakîbü’l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 87, özel nr. 20.

¹⁵⁷ Meşihat Arşivi, Nakîbü’l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 88, özel nr. 21.

Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden defterin ilk varağında, Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren orijinal siyâdet hüccetinin tamamı kayıtlıdır. Hüccet içerisindeki seyyid isimleri teftişlerde kolaylık sağlanması için, hüccetin yan tarafına kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şuhûdü'l-hal'deki isimler seyyid ve şeriflerden oluşmaktadır.

22. defter,¹⁵⁸ Nefes-zâde Seyyid Abdurrahman Efendi'nin (Ö. 1107/1696), 1099/(1687-88)-1101/(1689-90) tarihli hüccet defteridir. Defterin 3a varağında, seyyid olmadığı hâlde başına yeşil sarık sararak halk arasında dolaşp seyyidlikten istifade etmek isteyen kimseye ne tür bir ceza verileceği ile ilgili şu fetva kayıtlıdır: "Resul-i Ekrem sallallahü Teâlâ aleyhi ve sellem evladından olmayan Zeyd, başına yeşil sarınp sâdâtın geçinmekle Zeyd'e ne lazım olur? El-Cevap: Darb-ı şedîd ve haps-i medîd ve teşhîr lazım olur."¹⁵⁹ Hüccet içerisinde geçen isimlerin kolay bulunabilmesi ve teftişte kolaylık sağlanması için her bir kaydın kenarına isimler kırmızıyla tekrar yazılmış ve her hüccete müteselsil bir numara verilmiştir. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden defterin ilk

varağında, Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin de bulunduğu orijinal siyâdet hüccetinin tamamı kayıtlıdır. Şuhûdü'l-hal'deki isimler seyyid ve şeriflerden oluşmaktadır. 55b-58b varaklarında Nakîbü'l-eşrâf Nefes-zâde Seyyid Abdurrahman Efendi'nin verdiği tezkireler kayıtlı olup, bu tezkirelerdeki Şuhûdü'l-hal kısmında "Hüddâm-ı Meclisi'n-Nikâbe" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade bize Nakîbü'l-Eşrâfın meclisinde siyâdet hüccetlerinin düzenlenmesine nezaret eden ve bilirkişi heyeti konumundaki görevlilerin bulunduğunu göstermektedir.

23. defter,¹⁶⁰ Emir Cafer Efendi'nin (ö. 1108 /1697), 1092/(1681-82)-1097/(1685-86) tarihli hüccet defteridir. Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden defterin ilk varağında, Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren hamdele ve salvelenin de bulunduğu orijinal siyâdet hüccetinin tamamı kayıtlıdır. 8b-9a varaklarında Nakîbü'l-eşrâf Emir Cafer Efendi'nin düzenlediği 7 adet tezkire kayıtlıdır. Bu tezkireler, İstanbul dışından gerek bölge kadıları tarafından verilen hüccete ve gerekse Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamları tarafından düzenlenen tezkirelere istinaden Nakîbü'l-eşrâfın başkanlığında nikâbet meclisinde görüşülerek sıhhat-i nesebi sabit olan seyyidler için düzenlenmiştir. Şuhûdü'l-hal'deki isimler seyyid ve şeriflerden oluşmaktadır.

158 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 89, özel nr. 22.

159 Muteber fetva kitaplarında da şu şekilde geçmektedir: "Siyâdetde alakası olmayan Zeyd, başına yeşil sarık sarub Âl-i Resûl'denim deyu hilâf-ı vaki nesl-i tâhire intisab iddia eylese Zeyd'e şer'an ne lazım olur? El-Cevap: Tazir-i şedid ve tevbe ve salahi zahir olunca habs ve alâmet-i hadrâdan men'olunur." Bkz., Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi, Behcetü'l-fetâvâ, İstanbul, 1289, s. 150.

160 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 90, özel nr. 23.

24. defter,¹⁶¹ Esad-zâde Seyyid Mehmed Esad Efendi'nin (Ö. 1098/1687), 1085/1674-75 tarihli Rumeli bölgesinde Hasköy, Dime-toka, Karınabâd, Çermen, Sultan yeri, Silistre, Rusçuk, Hazergrad, Çadtak, Hacıoğlu Pazarı, Umurfakih, Balçık, Eskicuma, Karasu, Pirevadi, Babadağı, Yenipazar, İsmail, Tırnova, Hırsova, Minkaliye, Varna, Rûsi Kasrı, Ahyolu ve Niğbolu kazalarındaki seyyidlerin teftiş defteridir. Defterde teftiş edilen seyyidlerin isimleri, hücceti düzenleyen Nakîbü'l-eşrâfın ismi ve siyâdet hüccetiyle bağlantılı seyyid sayısı belirtilmiştir.

25. defter,¹⁶² Hoca-zâde Seyyid Osman Efendi'nin (Ö. 1112/1700), 1106/1694-95 tarihli teftiş defteridir. Defter içerisinde Rumeli bölgesindeki Filibe, Hazergrad, Aydos, Karasu, Osman Pazarı, Varna, Silistre, Çardak, Hacıoğlu pazarı, Sultanyeri, Ahyolu, İpsala, Tırnova, Dimetoka, Balçık, Prevadi, Gümül-cine, Rus Kasrı, Rusçuk, Çermen, Yenipazar, Minkaliye, Babadağı, Karınâbâd, Manastır, Çorlu, Eskicuma, Şumnu, Umurfakih, Sofya ve Hasköy kazaları ile Konya, Kayseri, Kastamonu, Uşak, Karaman, Karahisar-ı Sâhip, Karahisar-ı Şarki, Ürgüb, İçel, Silifke, Ereğli-i Karaman, Andoğu, Bor, Larendi, Adana, Tarsus, Seferi hisar, Çeşme, Antalya, Ilgın, Giresun, Ankara, Kayseri, Manisa, Kars, Bolu, Akşehir, Mihaliç, Tokat, Uşak, Kütahya, Çankırı, Aksaray, Sivas, Alanya, Erzurum gibi Anadolu vilayet ve kazaların-

daki seyyidlerin teftiş kayıtları yer almaktadır. Alfabetik yer isimlerine göre seyyidlerin teftiş bilgisinin yer aldığı bu defterin başında İstanbul ve Bilâd-ı selâse seyyid ve şeriflerine ait kayıtlar da mevcuttur.

26. defter,¹⁶³ Nakîbü'l-eşrâf Fethullah Efendi b. Feyzullah Efendi'nin (Ö. 1115/1703), 1110/(1698-99)-1114/(1702-03) tarihli hüccet ve tezkire defteridir. Defterin 2b-3a varığında Nakîbü'l-eşrâf Feyzullah Efendi'nin düzenlediği 1099 tarihli bir hüccet ve kendi silsilesi kayıtlıdır.

Arapça siyâdet hüccetlerini ihtiva eden defterin ilk varığında, Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyâdet hücceti düzenlediğini gösteren orijinal siyâdet hüccetinin tamamı kayıtlıdır. Hüccet içerisindeki seyyid isimleri teftişlerde kolaylık sağlanması için, hüccetin yan tarafına tekrar yazılmıştır. Defterin 21b-26b varaklarında taşradan gelen tezkireler kayıtlıdır. Şuhûdü'l-hal'deki isimler de aynı şekilde seyyid ve şeriflerden oluşmaktadır.

Defterin ilk varığı ser-levhali altın yaldızlı ve tezhiplidir. Defterin üzerinde "İşbu sene aşere ve mie ve elf Şabanü'l-muazzamının onuncu gününden [10 Şaban 1110/11 Şubat 1699] memalik-i mahrûsede olan sâdât-ı kirâm-ı zevî'l-ihirâm üzerele-rine şevketlü, azametlü, rafetlü şehinşâh-ı enâm ve padişah-ı dîn-i İslâm halledallahü devletuhu ila yevmilkiyam taraf-ı aliyyelerinden çûn bu fakir mi'terif-i bî't-taksîrleri

161 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 91, özel nr. 24.

162 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 92, özel nr. 25.

163 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 93, özel nr. 26.

Nakîbü'l-eşrâf nasb ve tayin buyurulmağ- la imdi mezburûn sâdât-ı kirâm-ı zevî'l- ihtiramın ispat-ı neseplerine müteallik olan hücec ve tezâkiri kayd için saadetli, âtîfetli, inayetli vâlid-i mâcidimizin hazretlerinin ittihat buyurdıkları defteri bu fakir dahi ittihaz ve istimal etmişizdir." ifadesi yer almaktadır.

27. Defter,¹⁶⁴ Esadzâde lakablı, Seyyid Mehmed Said b. Seyyid Mehmed Esad Efendi (Ö.1098/1687) ve Emir Câfer Efendi'nin (ö. 1108 /1697) Sivas, Amasya, Çorum Sancakları'na ait teftiş defteridir. Defterlerin tutulduğu tarih mevcut değilse de 1085/1675-1108/1697 yılları arasında olması muhtemeldir. Defterin başında teftişte uyulacak esaslar belirlenmiş, Sivas, Amasya ve Çorum Sancakları'nda sakin olan seyyidlerin umûmen teftişinin ardından Sivas'ta yirmi, Amasya ve Çorum'da kırk yıldan beri seyyidlik alâmeti taşıyanlar dışında bu müddete ulaşamayanların alâmetten men edilecekleri şu ifadelerle kayıtlıdır:

"Elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin ve's-salâtü alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmâîn. Saltanat-ı aliyye lâ zâlet müebbedeten ilâ yevmi'l-kıyâmeti taraf-ı pür-şereflerinden Sivas ve Amasya ve Çorum sancaklarında sâkin olan sâdât-ı kirâm umûmen teftiş olup livâ-i Sivas'ta yirmi seneden mukaddem isti'mâl-i alâmet edenlere ta'arruz olunmayup Amasya ve Çorum sancaklarında kırk seneden mu-

kaddem isti'mâl-i alâmet edenlere müdahale olunmayup müddet-i isti'malleri haddeyn-i mu'ayyeneyne bâliğ olmayanlar men' olunması bâbında iki defâda vâride olan evâmîr-i ekîde-i şer'iyyeye imtisâlen teşmîr-i sâk-ı ikdâm edüp her kazâyâ varup ve kasabât, mahallât ve kurâsıyla beyne'l-ahâliyi'l-esâfil ve'l-eâlî teftîş ve tahrîr olundu. Onlar ki, ehl-i memleket beyninde siyâdetle meşhûr olan bir asl-ı asîle cihet-i intisâbları anane ile sâbite ola tasdîr olunup tahdında tekrar zincir olundu. Ancak asl-ı asîlin evlâdından oldukları meşhûr ve mütevâtir olup ve lâkin kesret-i vesâit hasebiyle tarîk-i intisâbları mütebeyyin olmayanlar mahallinde min-evlâdı filan el-meşhûr deyü iktifâ birle tastîr olundu. Kat'a bir asl-ı asîle bâliğ olmayup lâkin diyarında ebâ an ceddin siyâdetle ma'rûf olanlara el-ma'rûf bi's-siyâde deyü tevkîr olundu. Onlar ki sonradan iddi'a edüp siyâdetle ma'rûf olmaya ve lâkin müddet-i isti'malleri haddeyn-i mu'ayyeneynden mütecâviz ola el-kadîmu's-siyâde deyü tesmiye olundu. Onlar ki haddeyn-i mu'ayyeneyne bâliğ olmayalar men'-i birle tağyîr olundu."¹⁶⁵

Defterlerde seyyidler için düzenlenmiş siyâdet zincirleri mevcut olup aynı zamanda müteseyyidlere ait kayıtlar da bulunmaktadır.

Defterin 2b-4b arası Sivas; 5a-5b Sivas'ın kazaları; 5b-8a Tokat; 8a-17b Tokat'ın kazaları, 18b-19a Amasya; 19a-19b Lâdik ve

164 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 94, özel nr. 27.

165 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defteri, nr. 27, vr. 2b.

Havza; 20a Merzifon, 20b-23a Amasya; 23b-24a Çorum; 30b-31b Bozok/Yozgat liva ve kazalarındaki teftiş edilen seyyidlerin siyâdet zincirleri yer almaktadır.

Defterin 27b-29b varağında Sivas; 33a-34a Tokat; 34b Amasya; 35a Çorum illerindeki müteseyyidlerin kayıtları bulunmaktadır. 32b varağındaki kayıtlar ise Amasya, Zile, Tokat, Kavak, Niksar, Kazâbâd kazasındaki seyyidlere aittir.

Defterin üzerinde: "Birbirini müteakib nakîb olan 22 numaralı defter sahibi Esadzâde efendinin ve 24.cü numaralı defter sahibi Emir Cafer Efendi'nin Anadolu'da Sivas ve Amasya ve Çorum sancaklarında vaki sâdât-ı kirâm teftişi defteridir." ifadesi yer almaktadır.

28. Defter,¹⁶⁶ Esadzâde lakablı, Seyyid Mehmed Said b. Seyyid Mehmed Esad Efendi (Ö.1098/1687) ve Emir Câfer Efendi'nin (ö. 1108/1697) Sivas, Amasya, Çorum Sancakları'na ait teftiş defteridir. Defterlerin tutulduğu tarih mevcut değilse de 1085/1675-1108/1697 yılları arasında olması muhtemeldir. Defterin başında teftişte uyulacak esaslar belirlenmiş, Sivas, Amasya ve Çorum Sancakları'nda sakin olan seyyidlerin umûmen teftişinin ardından Sivas'ta yirmi, Amasya ve Çorum'da kırk yıldan beri seyyidlik alâmeti taşıyanlar dışında bu müddete ulaşamayanların alâmetten men edileceklerine dair şu ifadelerle kayıtlıdır:

"Bismihi sübhânühü Teâlâ

El-hamdülillâhi rabbi'l-âlemîn ve sallallâhü alâ seyyidînâ Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecma'în.

Saltanât-ı aliyye-i hulidet hilâfetühû ilâ yevmi'l-kıyâme taraf-ı pür-şereflerinden Amasya ve Çorum ve Bozok sancaklarında sâkin olan sâdât-ı kirâm dahi umûmen teftiş ve tefahhus olunup siyâdetle ma'rûf ve meşhûr olmayup kırk seneden sonra iddi'â-i siyâdet edenler men' olunup kırk seneden mukaddem isti'mâl-i alâmet edenlere ta'arruz olunmaya deyü bu fakîre hitâben evâmîr-i ekîde-i şer'iyye vâride olmağın imtisâlen li'l-emri'l-âli ve ibtihâlen bi'l-melîki'l-müte'âli teşmîr-i ikdâm edip be-her kazâya varıp ve kasabât, mahallât kurâsıyla beyne'l-ahâli ve'l-esâfil ve'l-e'âli teftiş ve tastîr olundu. Onların ki, ehl-i memleket beyninde siyâdetle meşhûr olan bir asl-ı asîle cihet-i intisâpları anane ile sâbite ola tasdîr olunup ve mahall-i âherde zincir olundu. Ancak asl-ı asîlin evlâdından oldukları şöhrret ve tevâtürde olup ve lâkin kesret-i vesâyet hasebiyle tarîk-i intisâpları mütebeyyin olmayanlar mahallinde min evlâd-ı filân el-meşhûr deyü iktifâ ve teysîr olundu. Kat'a bir aslâ bâliğ olmayup diyârında siyâdetle ma'rûfiyet haddîni tecâvüz etmeyenler el-ma'rûf bi's-siyâde deyü tevkîr olundu. Ola ki sonradan iddi'a edüp müddet-i isti'mâli hadd-i mu'ayyenî mütecâviz ve bir asla intisâbı zâhir ola el-kadîmü's-siyâde deyü tesmîr olundu. Zâhir olmayup intisâbında iştibâh olanlar el-kadîmü'l-alâme ve'l-mechûlü's-siyâde deyü tevfir olundu. Kat'a

166 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 95, özel nr. 28.

bir asl-ı asîle intisâbı olmadığı hadd-i şöhet ve tevâtürde olanlara el-kadîmü'l-alâme ve'l-adîmü's-siyâde ile teşhîr olundu. Ol ki hadd-i ma'hûde bâliğ olmaya men'-i temyîz olundu."¹⁶⁷

Defterin 1b-6b varaklarında Amasya, Lâdik, Merzifon, Havza; 7a-8a varakları Çorum; 8b-11b varaklarında Tokat liva ve kazalarındaki seyyidlerin siyadet zincirleri yer almaktadır. Ayrıca 13b-14b Lâdik, Merzifon, Amasya; 15b-18a varakları Sivas; 19b-20b Tokat liva ve kazalarındaki müteseyyid kayıtlarını ihtiva etmektedir.

29. defter,¹⁶⁸ Seyyid Mehmed Faiz Efendi'nin (Ö.1208/1794) 1205/1790-91 tarihli Arapça hüccetini ve Seyfi-zâde Seyyid Şeyh İbrahim Efendi'nin 1115/1703-04 tarihli 7 adet tezkirelerini içermektedir.

Arapça siyâdet hüccetini ihtiva eden defterin ilk varağında, Nakîbü'l-eşrâfın hangi tarz ve özelliklerde siyadet hücceti düzenlediğini gösteren orijinal siyâdet hüccetinin tamamı kayıtlıdır. 4b-5a varaklarında Nakîbü'l-eşrâf Seyfi-zâde Seyyid Şeyh İbrahim Efendi'nin (Ö. 1122/1711) düzenlediği 7 adet tezkire kayıtlıdır. Bu tezkireler, taşradan (İstanbul dışından) gerek bölge kadıları tarafından verilen hüccete ve gerekse Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamları tarafından düzenlenen tezkirelere istinaden Nakîbü'l-eşrâfın başkanlığındaki nikâbet meclisinde

görüşülerek sıhhat-i nesebi sabit olan seyyidler için düzenlenmiştir.

30. defter,¹⁶⁹ İsmail Paşa'nın 1110/1698-99 tarihli Kütahya, Akşehir, Eskiil, Ereğli, Develi karahisar, Antakya, Adana, Halep, Anteb liva ve kazalarına ait Anadolu teftiş defteridir. Defterde (33b-36b) Anteb Nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Seyyid Usulüddin'in 1110 tarihinde kendi bölgesindeki seyyidlerin teftiş kayıtları yer alır.

31. defter,¹⁷⁰ Nakîbü'l-eşrâflardan Muhammed Muhterem Efendi, Mâlûl-zâde Seyyid Mehmed Efendi, Mirzâ Mahdum Efendi, Yahya Efendi, Abdülkâdir Efendi, Yavuz-zâde Ali Efendi, Gubârî Efendi ve Şerif Efendi defterlerinden nakledilen kayıtları ihtiva etmektedir. İlk Nakîbü'l-eşraf Muhammed Muhterem Efendi'nin görev tarihi olan 942'den, Nakîbü'l-eşrâf Şerif Efendi'nin görevden feragat tarihine kadarki (1040) zaman diliminde kendilerine siyâdet hücceti düzenlenmiş seyyidlerin alfabetik isim listelerini içermektedir.

32. defter,¹⁷¹ 942/(1535-36)-1149/(1736-37) tarihli kayıtları içeren bir icmal defteri şeklinde düzenlenmiştir. Defterde, Nakîbü'l-eşrâf Muhammed Muhterem Efendi zamanından, Nakîbü'l-eşrâf Cafer Efendi zamanına kadarki dönemlerde, Nakîbü'l-eşrâflar ta-

167 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşraf Defteri, Genel nr. 95, nr. 28, vr. 1a.

168 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 96, özel nr. 29.

169 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 97, özel nr. 30.

170 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 98, özel nr. 31.

171 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 99, özel nr. 32.

rafından kendilerine siyâdet hücceti düzenlenen seyyidlerin alfabetik isim listeleri mevcuttur. Defterin sonunda Nakîbü'l-eşrâf'a ait mühür tatbikleri de mevcut olup,¹⁷² 181a varığında, Nakîbü'l-eşrâf defterlerinin sayısı ve muhafaza edildiği yer hakkında şu bilgiler kayıtlıdır: "Sanduka-i şecere-i muhtereme de mevcûde olan defâtir işbu bin yüz altmış beş Şevvâlî'l-mükerreminin on üçüncü günü ta'dâd olundukta tatbik defteri olan defter ile yalnız otuz altı defter olmağla yine mahalline vaz' ve temhîr olundu. Fî târihi'l-mezbûr [13 Şevvâl 1165/24 Ağustos 1752] el-fakir es-Seyyid Mehmed Rıza el-Huseynî en-nakîb alâ eşrâf-i memâlikî'l-Osmaniye gafera lehû ve li-vâlideyhi. Aslında bu bilgi bize Nakîbü'l-eşrâf defterlerinin sayısının 36 olduğunu net olarak göstermektedir. Bu tarihten sonra da defter tutulmuş olmasına rağmen sonraki tarihlerde tutulan defterler daha farklı mahiyettedir. Son defterler Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının atamaları ile seyyidlere tahsis edilen maaşlarla ilgidir. Yani siyâdet hüccetlerini içeren defterlerin sayısı bundan ibarettir.

Defterin 189a varığında Allame Efendi'nin Rodoscuk kazasına Nakîbü'l-eşrâf kaymakamı atandığına dair 1042 tarihli menşur sureti kayıdır.

Defterindışkapağında "Birinci Nakîbü'l-eşrâf Muhterem Efendi Hazretleri'nden Nakîbü'l-eşrâf Cafer Efendi Hazretleri'ne gelince 18 Nakîbü'l-eşrâf defterinden

menkûl defterdir.", "gafera lehüm" ve "Tatbik mühürleri bu defterdedir." ifadesi yer almaktadır.

33.defter,¹⁷³ müsvedde görünümünde olup tarihsizdir ve dokuz varaktan oluşmaktadır. Defterde Sivas, Larende, Milas, Karahisar-ı Teke, Hân-ı Cedid, Ankara, Antep, Maraş, Musul, Çermen, Konya bölgelerinden isbât-ı neseb-i siyâdet edenlerin şahitleriyle birlikte isimleri kayıtlıdır.

34. defter,¹⁷⁴ 1294/(1877-78)-1322/(1904-05) tarihleri arasında Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlıklarına tayin veya ibkâ edilen kişilerin isimleri, tayin mahalleri ve tarihlerini göstermektedir. Defterin ilk sayfasında "Nakîbü'l-eşrâf merhum Mustafa Tefvik Efendi müddet-i zaman-ı nikabetleri tarih [13]25/[1907-08]", "Gurre-i Zilkâde sene 1294 tarihinden itibaren memâlik-i mahrûse-i şahane Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlıklarına tayin ve menşur tasdîr edilen zevatın mahal ve tarih-i tayinleriyle esâmisini hâvi defterdir.", "Gurre-i Safer sene 1319 tarihinden itibaren memâlik-i mahrûse-i şahane Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlıklarına tayin ve menşûrları tasdîr edilen zevatın mahal ve tarih-i tayinleriyle esâmisini hâvi defterdir." kayıtları yer almaktadır. Defterde toplam 336 atama ve ibka kaydı bulunmaktadır. Ayrıca Necef ve Kazîmiye Nakîbü'l-eşraf kaymakamlarının

172 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 32, vr. 175b-180b.

173 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 100, özel nr. 33.

174 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 101, özel nr. 34.

tayinleri iptal edildiğinden isimlerinin üzerleri çizilmiştir.¹⁷⁵

35. defter,¹⁷⁶ Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Muhammed Ali Rıza bin Emin el-Hasenî'ye ait olup, vilayet ve sancaklara göre Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının tayin ve taltiflerini ayrıntılı şekilde gösterir defterdir. 1291/1874-5-1319/1901-2 tarihli olan defterin her sayfasının baş kısmında, vilayet ve sancak isimleri alfabetik olarak yazılmış ve o bölgede Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlığı yapanların atamalarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Defterin arka iç kapağında Nakîbü'l-eşraf Kaymakamlarının eski ve yeni atama menşûr suretleri kayıtlıdır.

"Eski Nikâbet Menşûru Sureti.¹⁷⁷

Kıdvetü's-sâdâtı'l-kirâmefendi dâme şerefu siyâdetihî.

Gıbbe't-tahiyyeti'l-vâfiye inhâ olunurgününden itibaren uhde-i behiyyelerine ihâle ve tefvîz olunmağla gerekdir ki, Hazret-i Seyyidü'l-Enbiya ve senedü'l-asfiyâ sallallahü Teâla aleyhi ve alâ âlihi ve eshâbihi ve sellim ve bârik ve ekrem Efendimiz'in rûz-i cezâda inâyet-i şefaathlerine neyl-i azm feyz-i cezm ile sâdât-ı kirâma tevkîr ve ihtirâm edup kuzât ve kaimmakam senedleriyle teseyyüd ve ızhâr-ı alâmet-i hadrâ

edenleri men' u def'e ikdâm ve siz dahi kimseye alâmet-i şerife-i mezkûre vaz'ından haşyet ve iddia-i neseb-i siyâdet edenleri tarafımıza havaleye mübâderet ile işbu emânet-i kübrâda iffet ve istikamet edüp sâdât-ı kirâmdan tevcihiyye ve arûsiyye ve muhdesât-ı sâire-i nâ-merziyye nâmıyla bir akçelerin almayup ve aldirmayup siyânet-i ırz ve mallarına sa'y ve mevfûr ve dikkat eyleyüp sâdât-ı bâhirü's-saadâtтан Padişah-ı İslâm-penâh ve şehinşâh-ı re'fet-destgâh ede. Er-Rabbu'l-Muîn ve ibkâhu bi'n-nasri'l-mübîn hazretlerine isticlâb-ı da'avât-ı hayriyyeye ihtimâm ve her bir emirde şer'-i şerife imtisâl-i tâm eyleyesiz."

"Nikâbet Menşûru Sureti.¹⁷⁸

Kıdvetü's-sâdâtı'l-kirâmdâme şerefu siyâdetihî.

Gıbbe't-tahiyyeti'l-vâfiye inhâ olunur ki..... gününden itibaren uhde-i behiyyelerine ihâle ve tefvîz olunmağla gerekdir ki, Hazret-i Seyyidü'l-Enbiya ve senedü'l-asfiyâ sallallahü Teâla aleyhi ve alâ âlihi ve eshâbihî ve sellim ve bârik ve ekrem Efendimiz'in rûz-i cezâda inâyet-i şefaathlerine ve füyûzât-ı celilelerine nâiliyyet azm ve cezm ile sâdât-ı kirâma tevkîr ve ihtirâm ve ızhâr-ı alâmet-i hadrâ edenleri men' u def'e ikdâm ve siz dahi kimseye alâmet-i şerife-i mezkûre vaz'ından haşyet ve iddia-i neseb-i siyâdet edenleri tarafımıza havâleye mübâderet ile işbu emânet-i kübrada iffet ve istikamet eyleyüp sâdât-ı bahirü's-saadâtтан

175 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 34, s. 22. Bu iki şahsın şia'ya mensup oldukları anlaşıldığından atama menşurları iptal edilmiştir.

176 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 102, özel nr. 35.

177 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 102, Özel nr. 35, vr. 189b.

178 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 102, Özel nr. 35, vr. 189a.

Padişah-ı İslâm-penâh ve şehinşâh-ı re'fet-destgâh ede. Er-Rabbu'l-Mu'în ve ibkâhu bi'n-nasri'l-mübîn hazretlerine isticlâb-ı da'avât-ı hayriyyeye ihtimâm ve her bir emirde şer'-i şerîfe imtisâl-i tâm eylesiniz."

36. defter,¹⁷⁹ Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Muhammed Ali Rıza bin Emin el-Hasenî'ye ait olup, vilayet ve sancaklara göre Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının tayin ve taltiflerini ayrıntılı şekilde gösterir defterdir. 1291/1874-5-1319/1901-2 tarihli olan defterin her sayfasının baş kısmında, vilayet ve sancak isimleri alfabetik olarak yazılmış ve o bölgede Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlığı ya-

panların atamalarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bu defter bir önceki defterle aynı mahiyette olmakla birlikte, önceki deftere nazaran daha ayrıntılı bilgiler içermektedir. 13. sayfada "Nakîbü'l-eşrâf ve Reîsü'l-ulemâ Es-Seyyid Muhammed Ali Rıza Efendi, 1319" yazılı antet yer almaktadır.¹⁸⁰

37. defter,¹⁸¹ İstanbul'daki Sâdât-ı kirâma verilen maaşa mahsus olup 1319/1901-02-1324/1906-7 tarihlidir. Defter, aşağıda örneği görüldüğü gibi¹⁸² dört kareye bölünerek maaş verilen her bir seyyidin isim ve şöhreti, babası veya annesinin ismi, mahal-i ikameti ve senede beşer kuruş verilen maaşın yılları gösterilmiştir.

Sahib-i vazifenin isim ve şöhreti	Sahib-i vazifenin pederi veya validesinin isim ve şöhreti	Sahib-i vazifenin mahall-i ikâmeti	İta olunan senevî beşer kuruş vazifenin senelerinin beyânı
Meclis-i Tekîkât-ı Şer'iyeye Azasından Rumeli Kazaskerliği Muavini İstanbul payelilerinden Ahmed Râmiz Efendi hazretleri	Sudûrdan Mehmed Tevfik Efendi	Şeyh Resmi	1319 1320

179 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 103, özel nr. 36.

180 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 103, özel nr. 36, s. 13.

181 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 104, özel nr. 37.

182 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 104, özel nr. 37, vr. 14b.

Defterdeki bilgilerden bu maaşın hicri 1311'den 1324 yılına kadar ödendiği görülmektedir. Ayrıca dikkatimizi çeken bir husus da bu maaşın yıllık beşer kuruş gibi az bir miktar olmasıdır. Maaş alanların da daha ziyade üst düzey görevlilerin yakınları olduğu dikkat çekmektedir.

38. defter,¹⁸³ 1319-1320/1901-1903 tarihlerinde Şeyhülislamıktan Nakîbü'l-eşrâflığa hâvale edilen evrakın kayıt defteridir. Defterin 1b varâğında "Nakîbü'l-eşrâf Mustafa Tefvîk Efendi'nin fî 29 Muharrem 1319 ve fî 4 Mayıs 1317 tarihinde vefat etmeğın, hizmet-i celile-i nikâbetin fî Safer 1319 ve fî Mayıs 1317 tarihinde Reisü'l-ulemâ Semahatlü es-Seyyid Mehmed Ali Rıza Efendi hazretleri uhdesine tevcih ve ihsan buyurulmuştur. Hizmet-i şerife-i nikâbetin fî 17 Receb 1328 tarihinde Musul naib-i sâbıkı faziletli es-Seyyid Mehmed Nureddin Efendi hazretleri uhdesine tevcih ve ihsan buyurulmuştur." ifadeleri kayıtlıdır. Evrak kayıt defterinde Necef, Kerbela ve Kazımiye bölgeleriyle ilgili yazışmaların yapıldığı ve 13b. varâğında bu üç bölgenin Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının şî'iyyü'l-mezheb olduklarından azilleri ve kaymakamlığın kaldırılmasıyla ilgili yazışmalar yapılmıştır.¹⁸⁴

39. defter,¹⁸⁵ 1334/(1915-16)-1342/(1923-24) tarihlerindeki Nakîbü'l-eşrâflıktan Sadâret, Meşihat, nezaret ve vilayetlere ya-

zılan tahrirât ve tezkirelerin suretlerini içermektedir.

40. defter,¹⁸⁶ Kazasker Mehmed Atallah Efendi'nin 1209-1222 tarihlerini kapsayan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Tevcih defteridir. Alfabetik sıraya göre vilayet ve sancaklara atanan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının tevcih ve ibkaları gösterilmiştir. Defterin her sayfasının baş kısmında, vilayet ve sancak isimleri alfabetik olarak yazılmış ve o bölgede Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlığı yapanların atama ve azilleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Defterin 1a varâğında "Devletlü, inayetlü, mekremetlü es-Seyyid Mehmed Ataullah Efendimiz hazretlerinin zamân-ı devletlerinde olan tevcihât-ı kaymakamûn defteridir ki, beyân olunur." ifadesi yer almaktadır.

41. defter,¹⁸⁷ 1171-1180 tarihlerini kapsayan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Tevcih ve ibkâ defteridir. Alfabetik sıraya göre vilayet ve sancaklara atanan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının tevcih ve ibkaları gösterilmiştir. Defterin her sayfasının baş kısmında, vilayet ve sancak isimleri alfabetik olarak yazılmış ve o bölgede Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlığı yapanların atama ve azilleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

183 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 105, özel nr. 38.

184 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 105, özel nr. 38, vr. 13b, 2 Mart 1321 tarihli.

185 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, Genel nr. 106, özel nr. 39.

186 Bu defterler 2013 yılındaki tasnifte tespit edilmiş ve kataloglara eklenmiştir. Numara sırası 39'dan sonraki defterler yeni tasnif edilmiş olup listenin de sonuna eklenmiştir. Bu nedenle kronolojik sıraya uymamaktadır. Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm, Genel nr. 142, özel nr. 40.

187 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm, Genel nr. 169, özel nr. 41.

42. defter,¹⁸⁸ 1184-1186 tarihlerini kapsayan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Tevcih ve ibkâ defteridir. Alfabetik sıraya göre vilayet ve sancaklara atanan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının tevcih ve ibkaları gösterilmiştir. Defterin her sayfasının baş kısmında, vilayet ve sancak isimleri alfabetik olarak yazılmış ve o bölgede Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlığı yapanların atama ve azilleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

43. defter,¹⁸⁹ 1296-1341 tarihli Kösem Valide Sultan vakfından İstanbul'daki seyyidlere verilen maaşa mahsus defterdir. Defterin her sayfasının başında; "Dersaadette mevcut 500 sâdât-ı kirâma, merhûme ve mağfûrun-lehâ Kösem Valide Sultan -tâbe-serâhâ- efkâf-ı şerîfesinden muhassas, (1-500) numaralı vazifeye muhassas sahifedir." ifadesi yer alır.¹⁹⁰ Defterde, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi¹⁹¹ maaş verilen her bir seyyidin isim ve şöhreti, babası veya annesinin ismi, mahal-i ikameti ve senelik maaşı yer almaktadır.

Sahib-i vazifenin isim ve şöhreti	Sahib-i vazifenin pederi veya validesinin isim ve şöhreti	Sahib-i vazifenin mahall-i ikâmeti	İta olunan senevî beşer kuruluş vazifenin senelerinin beyânı
Mehmed Selahaddin Bey	Nakîbüleşraf-ı sabık Merhum Tahsin Bey Efendizade Mehmed Said Bey	Kabataş civarında	1309-1315 1319-1331

188 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm, Genel nr. 170, özel nr. 42.

189 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, II. bölüm, Genel nr. 1692, özel nr. 43.

190 Numaralı kısmından önce 1'den 502'ye kadar her bir sayfaya müteselsil bir numara verilmiştir.

191 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, II. bölüm, Genel nr. 1692, özel nr. 43, s. 385.

Bir yıl içerisinde, Kösem Valide Sultan Vakfı'ndan İstanbul'da ikâmet eden toplam 500 seyyide maaş verilmiştir. Vakıftan yapılan tahsisat, İstanbul'daki toplam seyyid sayısı hakkında da bize ipucu vermektedir. Seyyid sayısının tahsisat ayrılan seyyid sayısına yakın bir rakam olduğunu tahmin etmekteyiz. Özellikle İstanbul'daki Mütsey-yidlerin diğer vilayet ve şehirlere göre daha az sayıda olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bu rakamın makul olduğu görülebilir.

44. defter,¹⁹² hicri 1215-1226 tarihli seyyid isimlerinin alfabetik sıraya göre düzenlendiği seyyidler maaş defteridir. Defterde her bir seyyidin isim ve şöhreti, babasının ismi, mahal-i ikameti ve aldığı maaşın yılları gösterilmiştir. Seyyidlerden vefat etmiş olan var ise şerh düşülerek maaşı ailesinden birisine tahsis edilmiştir.

45. defter,¹⁹³ 1265-1314 tarihli seyyid isimlerinin alfabetik sıraya göre düzenlendiği seyyidler maaş defteridir. Defterde her bir seyyidin isim ve şöreti, babasının ismi, mahal-i ikameti ve aldığı maaşın yılları gösterilmiştir. 140b varâğındaki "vazâif-i sâdâtta verilemeyen müterâkim akçe olup, Nakîb-i sâbık merhûm Mehmed İlmi Efendi zimmetinde kalmış olan bâ-defter-i müfredât mebâliğ-i yekûn 19.255 kuruş, fî

27 cemaziyelahir sene 1289 fî 19 Ağustos 1288" bilgiden seyyidlere dağıtılmak üzere Nakîbü'l-eşrâflara tahsisat ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu tahsisatın nereden ayrıldığı belirtilmemekle birlikte muhtemelen "Kösem Valide Sultan Vakfında" olduğu gibi vakıflardan ayrılmıştır.

46. defter,¹⁹⁴ 1270-1271 tarihli Nakîbüleşraf Mehmed Said Bey b.Tahsin Bey Efendi'nin Ruscuk kazası ve köylerindeki seyyidler maaş defteridir. Defterde teftiş edilen seyyidler isimleri, ikameti, hüccetin tarihi, hücceti düzenleyen Nakîbü'l-eşrâfın ismi ve siyadet hüccetiyle bağlantılı seyyid sayısı yazılmıştır. Her bir sayfanın altında ve iki sayfanın ortasında Mehmed Said Efendi'nin tasdik mührü vardır.

47. defter,¹⁹⁵ 1214-1243 tarihli Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Tevcih defteridir. Alfabetik sıraya göre vilayet, kaza ve sancaklara atanan Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarının tevcih ve ibkaları gösterilmiştir. Defterin her sayfasının baş kısmında, vilayet ve sancak isimleri alfabetik olarak yazılmış ve o bölgede Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlığı yapanların atama ve azilleriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

192 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, III. bölüm, Genel nr. 540, özel nr. 44.

193 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, III. bölüm, Genel nr. 550, özel nr. 45.

194 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, III. bölüm, Genel nr. 617, özel nr. 46.

195 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, V. bölüm, Genel nr.129, özel nr. 47.

4. SİYÂDET HÜCCETLERİ

“Delil, burhan, sened” manalarına gelen hüccet,¹⁹⁶ şer‘î mahkemeler tarafından verilen, ilamdan farklı olan ve kadı huzurunda iki tarafın anlaşmaya vardıklarına dair kadının tasdikini ihtiva eden belgedir.¹⁹⁷ Hz. Peygamber’in soyundan geldiğini, nesebinin sıhhatini şahidler huzurunda ispatlayan kişiye ise siyâdet hücceti dediğimiz ve kişinin seyyidliğine delil olan hüccetler düzenleniyordu.

Hz. Peygamber’in soyundan geldiğini şahitler huzurunda ispatlayan kişilere, Nakîbü’l-eşrâflar tarafından o nesebe mensubiyetini gösteren siyâdet hücceti düzenleniyordu. Bir kimsenin seyyidlere tanınan imtiyazlardan yararlanabilmesinin şartı da kendisinde veya ailesinde siyâdet hüccetinin bulunmasıydı. Seyyidlerin şecereleri aynı zamanda bir imtiyaz belgesi mahiyetindeydi. Siyâdetinden dolayı maaş bağlanan ihtiyaç sahibi seyyidler olduğu gibi vergi muafiyetleri de söz konusuydu. Aslında hüccetlerde geçen “ihtiyaç zamanında delil olması” ifadesi de vergi muafiyetiyle ilgilidir.

Seyyidlik iddiası davasının sadece Nakîbü’l-eşrâf’ın huzurunda olacağı ve siyâdet hücceti verme yetkisinin de sadece ona ait olduğu Meşihat belgelerinde açıkça

ifade edilmiştir. Eskişehir, Karacaşehir ve Seyyid Gazi Kazaları Nakîbü’l-eşrâf Kaymakamı Abdullah Efendi, sadârete sülâle-i sâdât-ı kirâmdan olduğunu gösterir resmi vesikalar sunarak kendisine bir kıta ferman verilmesini talep etmiştir. Sadarete inceleme dilekçesi neticesinde, sâdât-ı kirâmdan oldukları usûlen sâbit olan kişiler hakkında sahîhü’n-neseb olduklarına dâir Divan-ı Hümâyûn’dan berât-ı âli tasdîr ve itâ olunduğunun emsâli olmadığından, 23 Safer 1267 tarihli padişah iradesi gereği bu gibi kişilerin sâdât-ı kirâmdan olduklarını ispat etmek üzere Nakîbü’l-eşrâf’a müracaat etmeleri ve oradan siyâdet hücceti almaları gerektiği belirtilmiştir.¹⁹⁸

“Sülâle-i sâdât-ı kirâmdan bulunduğunu musaddak yedinde bulunan evrâk-ı resmiye münderecâtına tevfiқан bir kıta’ a fermân-ı âli isdâr ve i’tâsı istid’âsına dâir Eskişehir Karacaşehir ve Seyyidgazi Kazaları Nakîbü’l-eşrâf Kaymakamı Abdullah hâtem ve imzasıyla takdîm olunan arzuhâl Divân-ı Hümâyûna havâle buyurulmağla mutâla’a ve kuyûda mürâcaat olundu.

Sâdât-ı kirâmdan oldukları usûlen sâbit olan zevât hakkında sahîhü’n-neseb olduklarına dâir Divan-ı Hümâyûn’dan berât-ı âli tasdîr ve i’tâ olunduğunun emsâli olmayıp ancak bu gibi istid’âda bulunan

196 Mustafa Oğuz, Ahmet Akgündüz, “Hüccet”, DİA, C. 1, s.446.

197 Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 1998, s.350.

198 BOA, EO, Dosya nr. 1572, Gömlek nr. 117850, 04/B/1318; Nakîbü’l-eşrâflıktan, Eskişehir kazası Nakîbü’l-eşrâf kaymakamı Seyyid Abdullah Efendi’nin sahîhü’n-neseb sâdât-ı kirâmdan olduğuna dair tezkire-i cevabiyyesi Divan-ı Hümayuna gönderilmiştir. Bkz., MŞH, THR, Dosya nr. 80, Gömlek nr. 52, 20 Receb 1318.

zevâtın evrâk-ı istid'âiyyesinin evvel emirde kendilerinin sâdât-ı kirâmdan olup isbât-ı neseb eyledikleri i'lâm olunmak üzere Nakîbü'l-eşrâf semâhatlü efendi hazretlerine havâlesiyle ba'dehû olunacak i'lâma göre iktizâsına bakılması bâ-irâde-i seniyye ittihaz edilen usûl-ı icâbından bulunduğu divâna tebliğ olunan fî 23 Safer sene [1]267 tarihli buyruldu-i âlide münderic bulunmağla usûl-i müttehizeye ve meâl-i istid'âya nazaran ifâ-yı muktezâsı menûât irâde-i aliyye-i cenâb-ı Sadaret-penâhileri olarak mezkûr arzuhâl leffen takdîm ve iâde kılınmağın emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Cemâziye'l-âhir sene 1318 ve fî 11 Teşrîn-i evvel sene 1316

Konuyla ilgili diğer belge de şöyledir:

Sadâret Mektûbi Kalemî

Taraf-ı vâlâ-yı Hazret-i Meşihat-penâhi'ye

Sülâle-i sâdât-ı kirâmdan bulunduğu musaddak yedindeki evrâk-ı resmiye münderecâtına tevfiқан bir kıt'a fermân-ı âli isdâr ve i'tâ istid'âsını hâvî Eskişehir, Karacaşehir ve Seyyidgazi Kazaları Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Abdullah Efendi tarafından vârid olan arzuhâl bu gibi istid'âda bulunan zevâtın evvel emirde sâdât-ı kirâmdan olup isbât-ı neseb eyledikleri i'lâm olunmak üzere evrâk-ı istid'âiyelerinin Nakîbü'l-eşrâf semâhatlü efendi hazretlerine havâle ile ba'dehû olunacak i'lâma göre iktizâsına bakılması bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne müttehiz-i usûl icâbından bulunduğu

dair bi'l-havâle Divân-ı Hümâyûn kalemin-den verilen müzekkire ile beraber matviyyen savb-ı âli-i Şeyhülislâmilerine tisyâr kılınmış olmağla olbâbda

Bâ-işâret-i aliyye-i cânib-i müsteşâri

Fî 2 Receb sene [1]318, fî 14 Teşrîn-i evvel sene [1]316."

Bu belgelerden de anlaşıldığı üzere seyyidlik iddiası ile ilgili davalar sadece Nakîbü'l-eşrâf huzurunda ve onun başkanlığında görülebilmektedir.

Nakîbü'l-eşrâf Defterlerinde, seyyidlik iddiasını ispatlamaya çalışan şahıslar; baba, dede, amca, kardeş, dayı, dayıoğlu, amcaoğlu, babanın amcasının oğlu, babanın dayısı gibi birinci ve ikinci dereceden akrabalarına ait belgeleri, kendi iddiaları için delil gösterdikleri gibi, kimileri de tapu tahrir defterlerindeki kayıtları delil olarak kullanmışlardır.¹⁹⁹

4.1. Arapça Siyâdet Hüceti Sureti Örneği

İstanbul Sarı Musa Mahallesi'nde sâkin Zâtî bin Seyyid Abdülganî'nin siyâdetini mübeyyin Nakîbü'l-eşrâf Hüseyin bin Yusuf el-Hüseynî tarafından verilen Arabiyyü'l-ibâre siyâdet hüceti:

"Hüve'l-Ğaniyyü'l-Muğnî'l-Mu'în.

Bismillâhi teyemmünen bi-zikrihî'l-Celîl.

199 Meşihat Arşivi, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, nr. 11, vr. 49b, 50a; nr. 16, vr. 80b; nr. 18, vr. 17a; nr. 22, vr. 55b.

Vazuha 'indî sübûtü sıhhati mazmûni hâzihî'l-vesîkati'l-münîfe.	Hakemtü bi-enne sâhibehâ seyyidün mine's-sâdâti'l-'aliyyeti's-şerîfe.
Ve ene efkaru ibâdillâhi'l-Ganî, Hasan b. Yûsuf el-Hüseynî.	en-Nakîbü li'l-eşrâf, fi'l-emsâri ve'l-etraf.
Bi-emri's-Sultan İbnü's-Sultan Sultan Murad Hân.	Yesserallâhu cemî'a murâdâtihî fî külli hînin ve ân.

[Mühür]: el-Vâsik bi'l-Meliki'l-Ganî, Hasan b. Yûsuf el-Hüseynî

El-Hamdü lillâhi'l-'Alîm, ellezî enbete şecerate's-siyâdeti min arzı's-sa'âdeti bi'n-nadrati ve'l-behâ', muhdarraten min eseri feyezânî'l-mâ', el-Hakîm, ellezî esbete bihî neseben ve sıhrâ, fe-sârat ke-şeceratin tayyibetin aslühâ sâbitün ve fer'uhâ fi's-semâ'. Ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ men istafâhü bi'n-nesebi'l-a'lâ ve'l-hasebi'l-esnâ ve 'alâ sâiri'r-rusûli ve'l-enbiyâ' ve 'alâ âlihî ve ashâbihi'l-berarati'l-etkiyâ.

Emmâ ba'dü: fe-hâzihî hüccetün sahîhatün şer'iyetün, yu'ribu mazmûnuhâ ve yüşribu meknûnuhâ, 'an zikri mâ şehide fî meclisi's-şer'î's-şerîf ve mahfili'd-dîni'l-münîf, er-racülâni'l-âdlâni'l-med'uvvân, bi's-Seyyid Mehmed b. es-Seyyid Mustafa ve İsa b. Mustafa, bi-mahzarın mine'l-hasmi's-şer'î, gibbe'd-da'vâ ve'l-istîşhâdi's-sahihayni's-şer'iiyeyn, es-sâdreyni an hâmilî hâze'l-kitâb, es-Seyyid Zâtî b. es-Seyyid Abdülganîb. es-Seyyid Yûsuf, es-sâkin el-ân fî mahalleti Sarı Musa min mahallâti Kostantîniyyeti'l-Mahmiyye ve ceddühü es-Seyyid Yusuf, lâ şübhetü fî siyâdetihim ve

ittisâlihim ile'l-ırkî't-tâhir ve siyâdetühüm şâyî'un ve ma'rûfun beyne'n-nâs, ilâ's-şâyî' hâza'l-kitâb şehâdeten sahîhaten makbûleten mer'iiyeten gibbe riâyeti cemî'i şerâiti'l-kabûl, anî't-tezkiyeti ve't-ta'dili'l-makbûl, fe-hakeme'l-hâkim, es-Seyyid en-Nakîb, el-âlimü'l-fâdıl el-muvakkı'a'lâhu, dâme fazluhü ve a'lâhu, bi-sıhhati siyâdeti es-Seyyid Zâtî el-mefsûr, bi-avni'l-Meliki'l-Gafûr, bi-mûcebi şehâdetihimâ hükmen şer'iiyen, sümme cevveze'l-hâkimü'l-mûmâ ileyh, en'amellâhu Teâlâ aleyh ve ahsene ilâ ebeveyh, vaz'a'l-alâmeti alâ ra'sih.

Cerâ zâlike ve hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-işrîn, Cemâziye'l-âhir min şühûri sene selâse ve semânîn ve tis'a mie.

Şühûdü'l-hâl:

Es-Seyyid Ferruh b. es-Seyyid Mehmed
es-Seyyid Ali b. es-Seyyid Mehmed
es-Seyyid Hasan b. es-Seyyid Pîr Gâib
es-Seyyid Cemal b. es-Seyyid Mahmud
es-Seyyid Hasan b. es-Seyyid Cemal
Ve gayruhum mine'l-hâzırîn."

4.2. Siyâdet Hücçetinin Tercümesi²⁰⁰

Ganî, Muğnî ve Muîn O'dur.

Yüce zikriyle bereketlenmek için Allâh'ın adıyla.

Benim yanımda bu yüce vesîkanın sahîh olduğu açıkça ortaya çıkmıştır.	Bu vesîkanın sahibinin yüce, şerefli seyyidlerden bir seyyid olduğuna hükmettim.
Ve ben Ganî olan Allâh'ın en fakîr kulu Hasan b. Yûsuf el-Hüseynî'yim.	Şehirlerde ve etrafta Nakîbü'l-eşrâf.
es-Sultan İbnü's-Sultan Sultan Murad Hân'ın emriyle.	Allah her zaman ve ânda onun murâdlarını kolaylaştırsın.

[Mühür: Melik ve Ganî olana güvenen Hasan b. Yûsuf el-Hüseynî]

Hamd; Allah'a mahsustur. O, Alîm'dir ki seyyidlik ağacını, parlak ve zarif bir şekilde, suyun taşması sonucunda yeşil olarak, saadet toprağından bitirmiştir; ve Hakîm'dir ki onunla nesep ve akrabalık bağlarını sabit kılmıştır da; kökü sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibi olmuştur. Salât ve selâm, en yüce nesep ve en üstün soyla seçtiği peygamberinin, diğer rasûl ve nebîlerin, onun hayır ve takva sahibi âl ve ashâbının üzerine olsun.

İmdi: Bu, şer'î ve sahîh bir hüccettir. Onun mazmûnu açıkça ve meknûnu dolaylı olarak şunun zikrini ifade eder ki, şerefli şeriat meclisinde ve yüce din mahfilinde, bu belgeyi taşıyan, kendisi ve dedesi Seyyid Yusuf şu anda Kostantiniyye-i Mahmiyye'nin mahallelerinden Sarı Musa Mahallesi'nde oturan Seyyid Zâtî b. Seyyid Abdülganî b. Seyyid Yûsuf'un açtığı sahîh ve şer'î dava ve şahid talebinden sonra, şer'î hasmın huzurunda, Seyyid Mehmed b. Seyyid Mustafa ve İsa b. Mustafa diye çağrılan iki âdil erkek, tezkiye ve makbul tadîlden ibaret olan bütün kabul

şartlarına riâyet edildikten sonra: "Onların seyyidliklerinde ve temiz soya bitişik olduklarında hiçbir şüphe yoktur. Onların seyyidlikleri insanlar arasında yaygındır ve bilinir." diye sahîh, makbul ve mer'î bir şehadette bulunmuşlardır. Onların şehadetleri mucebince, seyyid, nakîb, âlim, fâzıl, yukarıda imzası bulunan hâkim -fazîleti ve yüceliği dâim olsun- adı geçen Seyyid Zâtî'nin seyyidliğinin sahîh olduğuna şer'an hükmetmiş ve sonra da adı geçen hâkim -Allah Teâlâ ona inâmda bulunsun ve anne babasına ihsân eylesin- onun başına (seyyidlik) alâmeti koymasına izin vermiştir.

Bu (dava) 25 Cemâziyelâhir 983 günü meydana gelmiş ve yazılmıştır.

Şuhûdü'l-hâl:

Es-Seyyid Ferruh b. es-Seyyid Mehmed

es-Seyyid Ali b. es-Seyyid Mehmed

es-Seyyid Hasan b. es-Seyyid Pîr Gâib

es-Seyyid Cemal b. es-Seyyid Mahmud

es-Seyyid Hasan b. es-Seyyid Cemal

Ve gayruhum mine'l-hâzırîn."

200 BOA, İbnü'l-Emin, Ensâb, Dosya nr. 1, Gömlek nr. 20.

4.3. Nakîbü'l-eşrâfların Görev Süreleri ve Düzenledikleri Hüccet Sayıları

Sıra No	Nakîbü'l-eşrâf	Görev Süresi	Düzenlediği Hüccet Sayısı
1	Seyyid Mahmud Efendi (ö. 943/1535-36)		Defteri yoktur
2	Seyyid Muhammed Muhterem Efendi (ö. 22 Safer 980/1572)	5 Cemâziye'l-evvel 942-8 Şevval 958	552
3	Bağdadîzâde Seyyid Hasan Efendi (ö. Muharrem 986/1578)		Defteri yoktur
4	Malûlzâde Seyyid Mehmed Efendi (ö. 12 Muharrem 992/1585)	Receb 984-Şevval 992	560
5	Mirza Mahdûm Efendi (ö. 995/1587)	Cemaziye'l-âhir 993-Şaban 994	145
6	Kiçi Mirzâzâde Yahya Efendi (ö. Rebî'ü'l-âhir 1008/1599)	Muharrem 996-Zilhicce 1007	517
7	Seyyid Abdülkadir Efendi (ö. Cemâziye'l-evvel 1013/1604)	Receb 1008-Evahir-i Rebî'ü'l-âhir 1013	150
8	Yavuz Çelebi Seyyid Mehmed Nakîb Efendi (ö. Şevval 1013/1604)	Receb 1013- Evâhir-i Şevval 1013	20
9	Yavuz Emir Ali Efendi (ö. Cemâziye'l-evvel 1025/1616)	Receb 1013- Rebî'ü'l-âhir 1025	395
10	Kâsım Gubârî Efendi (ö. 1034/1625)	Zilkâde 1025- 1034	418
11	Seyyid Şerif Mehmed Efendi (ö. 1040/1631)	Zilkâde 1034-Ramazan 1038	242
12	Seyyid Mehmed bin Seyyid Mahmud Efendi (Allâme Şeyhî Efendi) (ö. Ramazan 1044/1635)	Evâsıt-ı Rebî'ü'l-evvel 1039- Evahir-i Şevval 1043	889
13	Mehmed Esad Emir Efendi (Ankaravî Emir Efendi-Koca Nakibzâde Efendi) ö. 10 Muharrem 1057/1647	Rebî'ü'l-evvel 1045-1 Muharrem 1057	408
14	Zeyrekzâde Yunus Efendi ö. Safer 1062/1652	1 Muharrem 1057-Zilhicce 1057	5
15	Seyyid Mehmed b. Seyyid Mehmed [Koca Efendizâde] (ö. Zilkâde 1078/1668)	Muharrem 1058-Receb 1058	110

16	Zeyrekzade Abdurrahman b. Ahmed b. Emrullah (ö. 15 Şaban 1085/1674)	25 Receb 1058-30 Cemâziye'l-âhir 1066	24
17	Şeyh Mehmed b. Mehmed Kudsizâde b. Ahmed Efendi (ö. Cemâziye'l-âhir 1085/1674)	1 Rebî'ü'l-evvel 1078-20 Muharrem 1084	19
18	Seyyid Mehmed Said b. Seyyid Mehmed Esad Efendi (ö. 12 Zilhicce 1098/1687)	Zilkade 1085-Cemâziye'l-evvel 1091, ikinci kez gelişi: 26 Cemâziye'l-evvel 1098- 1 Receb 1098	64
19	Seyyid Cafer Efendi (ö. Zilhicce 1108 /1697)	Receb 1092- Rebî'ü'l-evvel 1097	13
20	Seyyid Feyzullah Efendi (20 Rebî'ü'l-evvel 1115/1703)	Rebî'ü'l-âhir 1099	2
21	Seyyid Abdurrahman Efendi (Nefeszâde) (ö. Ramazan 1107/1696)	Receb 1099-Ramazan 1101	160
22	Başmakçızâde Seyyid Ali Efendi (ö. Muharrem 1124/1712)		Defteri yoktur
23	Seyyid Mehmed Efendi (ö. Rebî'ü'l-evvel 1108/1696)		Defteri yoktur
24	Hocazâde Seyyid Osman Efendi (ö. Cemâziye'l-evvel 1112/1700)	1106-1110	231 siyâdet hücceti, 76 tezkire
25	Seyyid Fethullah Efendi (ö. 16 Cemâziye'l-evvel 1115/1703)	10 Şaban 1110-1114	11 siyâdet hücceti, 24 tezkire
26	Seyfizâde İbrahim Efendi (ö. 9 Zilhicce 1122/1711)	Receb 1115- Muharrem 1116	7 tezkire
27	Hocazâde Seyyid Ömer Efendi (ö. 1158/1745-46)	1149-1150	3 siyâdet hücceti, 1 tezkire
Toplam Hüccet Sayısı			5.046

Seyyid Mahmud Efendi, Bağdadîzâde Seyyid Hasan Efendi, Başmakçızâde Seyyid Ali Efendi ve Seyyid Mehmed Efendi'nin kendi dönemlerine ait Nakîbü'l-eşrâf defterleri bulunmamaktadır. II. Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Muhammed Muhterem Efendi'den Hocazade Seyyid Ömer Efendi'ye kadarki 23 Nakîbü'l-eşrâfın defterlerindeki toplam siyâdet hücceti sayısı 5.046'dır. Bu dönem, 5 Cemâziyelevvel 942'den, 1158/1745-46 tarihine kadar 216 yılı kapsamaktadır. Yani yaklaşık iki buçuk asırlık bir dönemi kapsayan bu zaman diliminde Osmanlı Nakîbü'l-eşrâfları 5.046 tane siyâdet hücceti düzenlemiştir. Bu hücceti alanların bir kısmının da daha sonraki dönemlerde yapılan teftişlerde gerçekte seyyid olmadıkları anlaşılmış ve siyâdet hüccetleri iptal edilmiştir. Seyyidle-re tanınan imtiyazlardan yararlanmak için ortaya çıkan müteseyyidlerin engenlenmesinde Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesinin ne kadar önemli bir konumu olduğu açıkça görülmektedir.

4.4. Günümüzdeki Şecerelerin Nakîbü'l-eşrâf Defterlerindeki Hüccetlerle Mukayese Edilmesi

Günümüzde Seyyidlikle ilgili şecerelere sahip olan ve seyyidlik iddiasında bulunanlar, Nakîbü'l-eşrâf defterlerindeki kayıtlar üzerinden yapacakları ayrıntılı araştırma ve mukayeseler neticesinde şecerelerinin sahihliği ile ilgili bir neticeye varabilirler. Bu araştırma için şu şekilde bir yol takip edilmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz:

1- İlk önce kişinin kendisine ait olduğunu iddia ettiği şecereyle irtibatının bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi gerekir. Çünkü bu şecere Osmanlı döneminde düzenlenmiş sahih bir şecere olabilir. Fakat kişiyle irtibatı olmayabilir. Bu yüzden özellikle nüfus defterleri ve Osmanlı dönemine ait başta Şer'îyye Sicilleri olmak üzere tapu tahrir defterlerinden, vakfiye, ferman ve berat gibi tarihî vesikalardan bahse konu irtibatın araştırılması gerekmektedir. Gerçekten sahihü'n-neseb olan kimselerin bu tarihî vesikalardan en az birisinde kaydının olma ihtimali vardır.

2- Siyâdet hücceti, arşiv kaynaklarıyla doğrulandıktan sonra şecerenin üzerindeki mühürlerin, belgenin düzenlendiği tarih esas alınmak suretiyle Nakîbü'l-eşrâf defterleri serisindeki Mühür Tatbik Defteri'nden tatbikleri yapılmalıdır. Zira sahih siyâdet hüccetinde Nakîbü'l-eşrâfın mührünün bulunması gerekir.

3- Şeceredeki mühür tatbik edilip siyâdet hüccetini düzenleyen Nakîbü'l-eşrâf tespit edildikten sonra bahse konu Nakîbü'l-eşrâfa ait isim fihrist ve siyâdet hücceti defterleri incelenerek şeceredeki isimler mukayese edilmelidir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi her Nakîbü'l-eşrâf, kendi dönemindeki seyyidlerin kayıtlarını tutmuş ve onlar için siyâdet hücceti düzenlemiştir. Düzenlediği bu siyâdet hüccetlerinin birer suretini de Nakîbü'l-eşrâf defterine kaydetmiştir.

4- Seyyidler ile ilgili yapılacak olan araştırmada istifade edilebilecek diğer bir kay-

nak ise Meşihat Arşivi'ndeki Sicill-i ahvâl dosyaları ve defterleridir. Araştırılan seyyid ailesi, Osmanlı döneminde ilmiye sınıfına mensup ve devlette resmî bir görev yapmış ise tercüme-i hâl varakasında seyyidliği ile ilgili bir ifade geçecektir. Tercüme-i hâl varakalarının ilk satırında şahsın ismi ve şöreti yazılıdır. Seyyid olan kişiler nesep bilgilerini bu pragrafta açıklamaktadırlar. Hatta seyyid değilse "maruf bir sülaleye mensup değilim" diyerek bu hususu da belirtmektedirler. Tercüme-i hâl varakalarında böyle bir ifadenin matbu olarak yer alması bize bu seyyid ailelerinin ilmiye teşkilâtında görev almaları durumunda kendilerine bir takım imtiyazlar tanındığını da göstermektedir. Örneğin 2743 numaralı sicill-i ahvâl dosyasında²⁰¹ Kerkük Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamı Seyyid Hasan Efendi kendisini şu şekilde tanıtmaktadır:

"İsmim Hasan, mahlasım Sâmiḥ, pederimin adı Abdülgani'dir. Kendim hem ismim hem mahlasımla, pederim ise yalnız ismiyle ve siyâdetle yâd olunuruz. Okuryazar olduğumuzdan unvanımız efendi'dir. Müteveffâ pederim sâdâtta olup bir gûne memuriyette bulunmamıştır. Teba'a-i Devlet-i Osmaniye'nin İslâm milletinden ve sülale-i tâhiredeniz."

Sonuç olarak, yukarıda sıralanan araştırmalar neticesinde kişinin saḥîhü'n-neseb seyyid olup olmadığı hususunda bir karara varılabilir.

201 Tercüme-i hâl dosyası için bkz., İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahvâl Dosyaları, nr. 2743.

SONUÇ

Hız. Peygamber soyuna gösterilen saygıya atfen seyyidlerin kayıtlarının tutulması; seyyid ve şeriflere bir takım muafiyet ve imtiyazların tanınması; tanınan bu imtiyazları istismar etmek isteyen müteseyyidlerin ortaya çıkması üzerine gerekli teftişlerin yapılması ve bu teftişler için hususi defterlerin tutulması; devletin bazı siyasi ve mezhebî mücadelelerde seyyid ve şeriflerden yardım alması vb. hususlar açısından Nakîbü'l-eşrâf Müessesesi'nin Osmanlı Devletinin kurumları arasında önemli bir yeri vardır.

Terim olarak seyyid kelimesi, Hız. Peygamber'in kızı Hız. Fatıma'nın Hız. Ali ile evliliğinden dünyaya gelen evlatları Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'in soyundan gelenler için kullanılan bir unvandır. Ancak XX. yüzyılın ortalarından itibaren Hasenî soydan gelen Mekke emirleri için "şerif" unvanının yaygınlaşması sebebiyle bu ünvan Hasenîlere, seyyid ünvanının ise Hüseyinîlere tahsis edildiği yönünde bir anlayış yaygınlaşmış olsa da özellikle Nakîbü'l-Eşrâflar tarafından düzenlenen ve o soya mensubiyeti gösteren siyâdet hüccetleri incelendiğinde anne tarafından Hız. Hasan'ın veya Hız. Hüseyin'in soyundan gelenlere şerif denildiği açıkça görülmektedir.

Meşihat Arşivi'ndeki son tasnifle Siyâdet Hüccet defterleri, İcmâl ve İsim Fihrist Defterleri, Teftiş Defterleri, Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamları Atama Defterleri ve Maaş defterleriyle sayısı 47 olan Nakîbü'l-eşrâf Defterle-

rinin ayrıntılı tanıtımı bu konuda araştırma yapmak isteyenlere önemli bir rehber olacaktır. Hemen hemen her Nakîbü'l-eşrâfın defterinin ilk varağında siyâdet hüccetinin baştan sona kısaltılmadan tamamının yazılı olması şecerelerin mukayesesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca mühür tatbik defterlerindeki mühürler sayesinde şecerenin sahte olup olmadığı ispatlanabilmektedir. Nakîbü'l-eşrâfların seyyidlerle ve kurumla ilgili yaptıkları yazışmaları incelememiz açısından da Meşihat Arşivi defter ve belgeleri birinci el kaynak olmaktadır.

Makalemizde Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesinin kurulmasından ilgasına kadar ki dönemde görev yapmış tüm Nakîbü'l-eşrâfların listeleri, Nakîbü'l-eşrâfların isim, görev, maaş ve ilmi kariyerleri ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiştir. Ayrıca müteseyyidlere engel olan, yalan yere nesep iddiasında bulunanları ve seyyidler arasına sızmak isteyenleri araştırıp benzerlerini bu tür teşebbüsten vazgeçirmek için cezalandıran, bir nevi kadı görevi üstlenen ve asıl görevi Hz. Peygamber'in nesebini korumak olan Nakîbü'l-eşrâfların ilmiye sınıfına mensup ailelerden geldiği görülmüştür.

Nakîbü'l-eşrâflar tarafından düzenlenen siyâdet hüccetlerinde, hüccetin verildiği tarihin gün, ay, yıl olarak yazılması; şühûdülhâlde "seyyidlik davasına" şahitlik eden ve aynı zamanda seyyidlerle ilgili bilirkişi vazifesi gören seyyid ve şeriflerin isimleri, baba adları ve ikamet mahallerinin belirtilmesi ve bu belgelerin biri Nakîbü'l-eşrâf

Defteri'nde diğeri de seyyidin kendisinde bulunacak şekilde iki nüsha olarak kaydedilmesi teftişlerde büyük kolaylık sağlamıştır. Ayrıca bu belgeler bize o dönemde seyyidlik hücceti verilen kimseleri bugün için de tespit etme imkânı tanımıştır.

Son olarak günümüzde seyyidlik iddiasında bulunanların şecerelerindeki mührün Nakîbü'l-eşrâf defterlerinden tatbiki yapılarak, bahse konu Nakîbü'l-eşrâfa ait isim fihrist ve siyâdet hücceti defterleri de incelenerek nesebleriyle ilgili sağlıklı bilgilere ulaşabilmeleri mümkün olmaktadır. Ancak belli tarihlere ait defterlerin bulunmamasının yapılacak araştırmayı güçleştirdiğini de göz ardı etmemek gerekir. Bu yüzden özellikle nüfus defterleri veya Osmanlı dönemine ait başta Şer'iyye Sicilleri olmak üzere tapu tahrir defterlerinden, vakfiye, ferman ve berat gibi tarihî vesikalardan da istifade edilmesi gerekmektedir.

Günümüzde Nakîbü'l-eşrâf Defter ve belgeleri sadece soyunu araştıran ve seyyidlik iddiasında bulunan kişiler için değil özelde İslam Mezhepleri Tarihi ve genelde Osmanlı Tarihi araştırmaları noktasında büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), C..ADL.,
Dosya nr. 53, Gömlek nr. 3196, 29/
M/1171.

BOA, C..EV., 637/ 32133, 29/S/1176.

BOA, C..EV., 63/3134, 07/Ca/1211.

BOA, C..EV., 586/ 29579, 29/M/1184;

BOA, C..EV., 77/ 3821, 19/C/1207.

BOA, C..EV., 275/ 14028, 15/Za/1230.

BOA, C..EV., 42/ 2099, 26/L/1184;

BOA, C..EV., 114/ 5655, 07/Ş/1192.

BOA, DH.SAİD. d, 71/ 21, 29/Z/1297.

BOA, EO., 284/ 21258, 18/Ra/1311.

BOA, EO., 1054/79045, 23/B/1315.

BOA, EO., 1065/79843, 6/Ş/1315.

BOA, EO, 460/ 34461, 19/S/1312.

BOA, EO, 1572/117850, 04/B/1318.

BOA, EO., 3774/283006, 25/C/1328.

BOA, HAT., 6846.

BOA, HAT., 17477.

BOA, HAT., 17477.

BOA, HAT., 24086.

BOA, İ.DH., 1225/ 95914.

BOA, İ.HUS, Dosya nr. 58, 1315 C. 27, 11/
C/1315.

BOA, İ..HUS., 22/1311/N-052, 25/N/1311.

BOA, İ..HUS., 28/ 1312/S-089, 16/S/1312

BOA, İrade nr. 212, 27/N/1255.

BOA, İbnü'l-Emin, Ensâb, 1/20.

BOA, İ..DH., 713/49895.

BOA, İ.TAL, 1313. N. 118, 27/N/1313.

BOA, MVL., 315/29, 15/R/1274.

BOA, Y..PRK.ML., Dosya nr. 14, Gömlek nr.
29, 28/Ca/1310.

Meşihat Arşivi (MŞH), THR, Dosya nr. 72,
Gömlek nr. 90, 15 Zilhicce 1310

MŞH, THR, Dosya nr. 72, Gömlek nr. 90, 15
Zilhicce 1310

MŞH, THR, Dosya nr. 80, Gömlek nr. 52, 20
Receb 1318.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm,
Genel nr. 68-106, özel nr. 1-39.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm,
Genel nr. 142, özel nr. 40.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm,
Genel nr. 169, özel nr. 41.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, I. Bölüm,
Genel nr. 170, özel nr. 42.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, II. bölüm,
Genel nr. 1692, özel nr. 43.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, II. bölüm,
Genel nr. 1692, özel nr. 43.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, III. bölüm,
Genel nr. 540, özel nr. 44.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, III. bölüm,
Genel nr. 550, özel nr. 45.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, III. bölüm,
Genel nr. 617, özel nr. 46.

MŞH, Nakîbü'l-eşrâf Defterleri, V. bölüm,
Genel nr.129, özel nr. 47.

B. YAZILI KAYNAKLAR

Ahmed Nazif Efendi. Riyâzu'n-Nükabâ.
Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi,
Esad Efendi Böl, nr. 2275.

Ahmed Rifat Efendi. (1283). Devhatü'n-
Nükabâ. Karahisari Esad Efendi
Matbaası, İstanbul.

Asım Efendi. Kâmus Tercümesi (I-IV).
İstanbul. t.y. C. I.

ATÂİYÎ, Nevîzâde. (1989). Hadâiku'l-
Hakâyık fî Tekmiletî'ş-Şakâyık
(Şakayık-ı Numaniye ve Zeyilleri). (Nrs.
Abdülkadir Özcan), İstanbul.

- BUZPINAR, Şit Tufan. (2006). "Nakîbü'l-eşrâf", DİA, XXXII/322-324.
- ÇELEBİ, Kâtip. (1146). Takvîmü't-Tevârih. İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferid. (1986). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara.
- D'OHSSON, Mouredgea. (1791). Tableau General de L'Empire Ottoman, I-VII, Paris.
- HALAÇOĞLU, Yusuf. (1991). XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı. Ankara.
- HAMMER, Josef Won. (1329). Devlet-i Osmaniye Tarihi. (Trc. Muhammed Atâ). I-XI. İstanbul.
- IŞIK, Ayhan. (2013). Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- IŞIK, Ayhan. (2007). "Osmanlı'da Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi ve Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri," İnsanlığın Tükenmeyen Ümidi Peygamberimize, İstanbul. ss. 85-91
- İLYAS, Hafız Hızır. (1276). Tarih-i Enderûn. Darü't-Tibâti'l-Âmire. İstanbul.
- İPŞİRLİ, Mehmet. (1991). "Bâb-ı Meşihat", DİA, İstanbul.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat. (1998). Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik). Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul.
- Lütfi Paşa. (1290). Tarih-i Lütfi. Dersaadet.
- Mehmed Mecdî Efendi. (1989). Hadâiku's-Şakâyık. Nşr. Abdülkadir Özcan. İstanbul.
- Mehmed Süreyya Bey. (1308-1311). Sicill-i Osmânî/Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye. Matbaa-i Amire. İstanbul.
- Mustafa Nuri Paşa. (1294). Netâicü'l-Vuku'ât. İstanbul.
- OĞUZ, Mustafa; AKGÜNDÜZ, Ahmet. (1998). "Hüccet", DİA, C. 1.
- PAKALIN, Mehmet Zeki. (2004). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul.
- SAMİ, Şemseddin. (1306-1316). Kâmûsu'l-A'lâm. İstanbul.
- SAMİ, Şemseddin (1318). Kâmûs-ı Türkî. İstanbul.
- SARICIK, Murat. (2003). Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi. Ankara.
- SARICIK, Murat Sarıcık; KATGI, İsmail. (2012). "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 1 (175-184).
- SERTOĞLU, Midhat. (1986). Osmanlı Tarih Lügati. İstanbul.
- ŞEREF, Abdurrahman. (1318). Tarih-i Devlet-i Osmaniye. İstanbul.
- Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi. (1289). Behcetü'l-fetâvâ. İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. (1988). Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilâtı. Ankara.
- Veli b. Yusuf. Mecmûatü'l-fetâvâ. İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi, nr. 178.
- YURDAKUL, İlhami. (2004). Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilâtı Yenileşme Süreci. (1826-1878) Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Meşihat Arşivi Defter no 86, sayfa 4

Meşihat Arşivi Defter no 86, sayfa 5

Meşihat Arşivi Defter no 86, sayfa 6

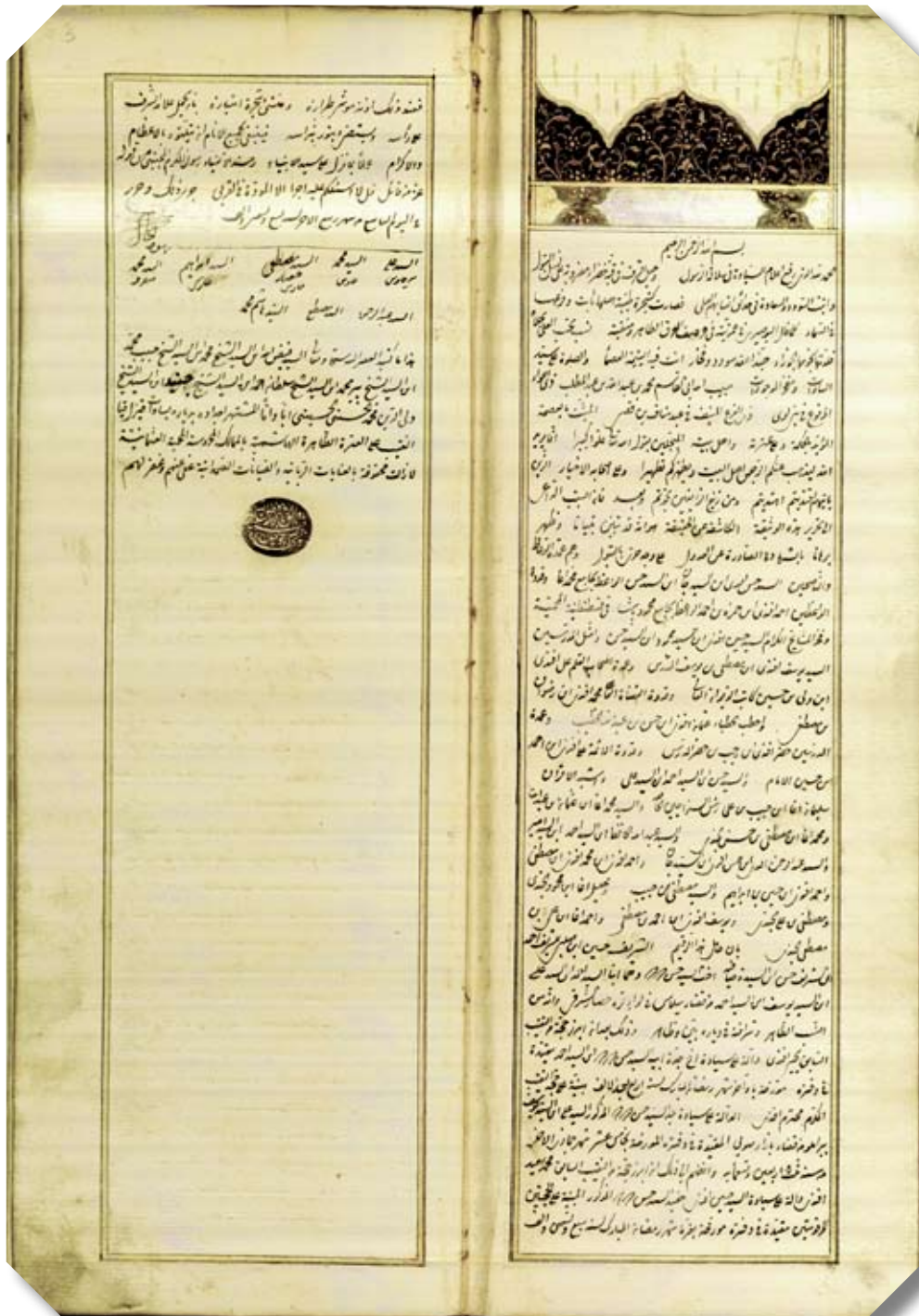
Meşihat Arşivi Defter no 87, sayfa 2

Meşihat Arşivi Defter no 90, sayfa 3

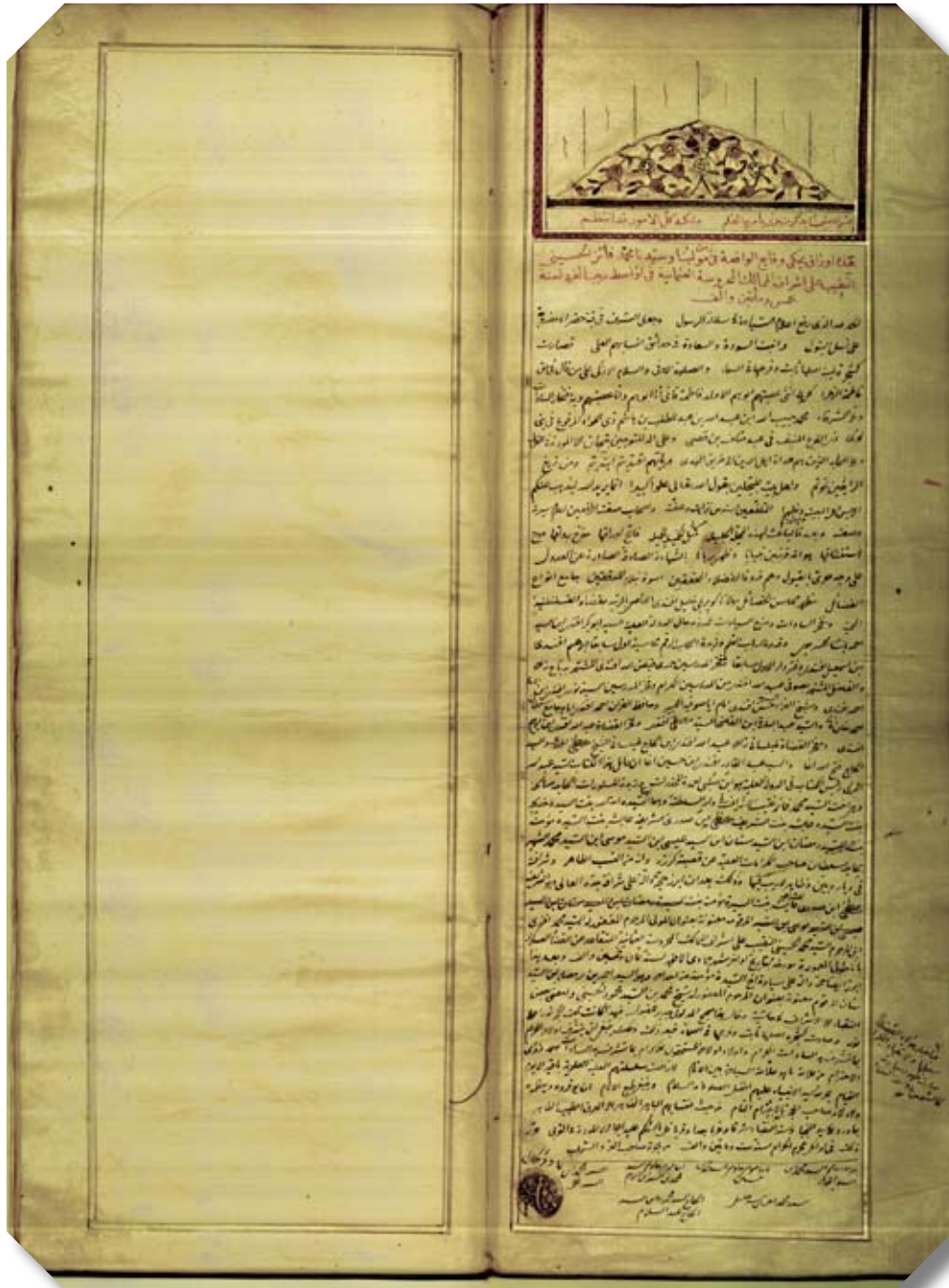

Meşihat Arşivi Defter no 92, sayfa 49

Meşihat Arşivi Defter no 93, sayfa 3

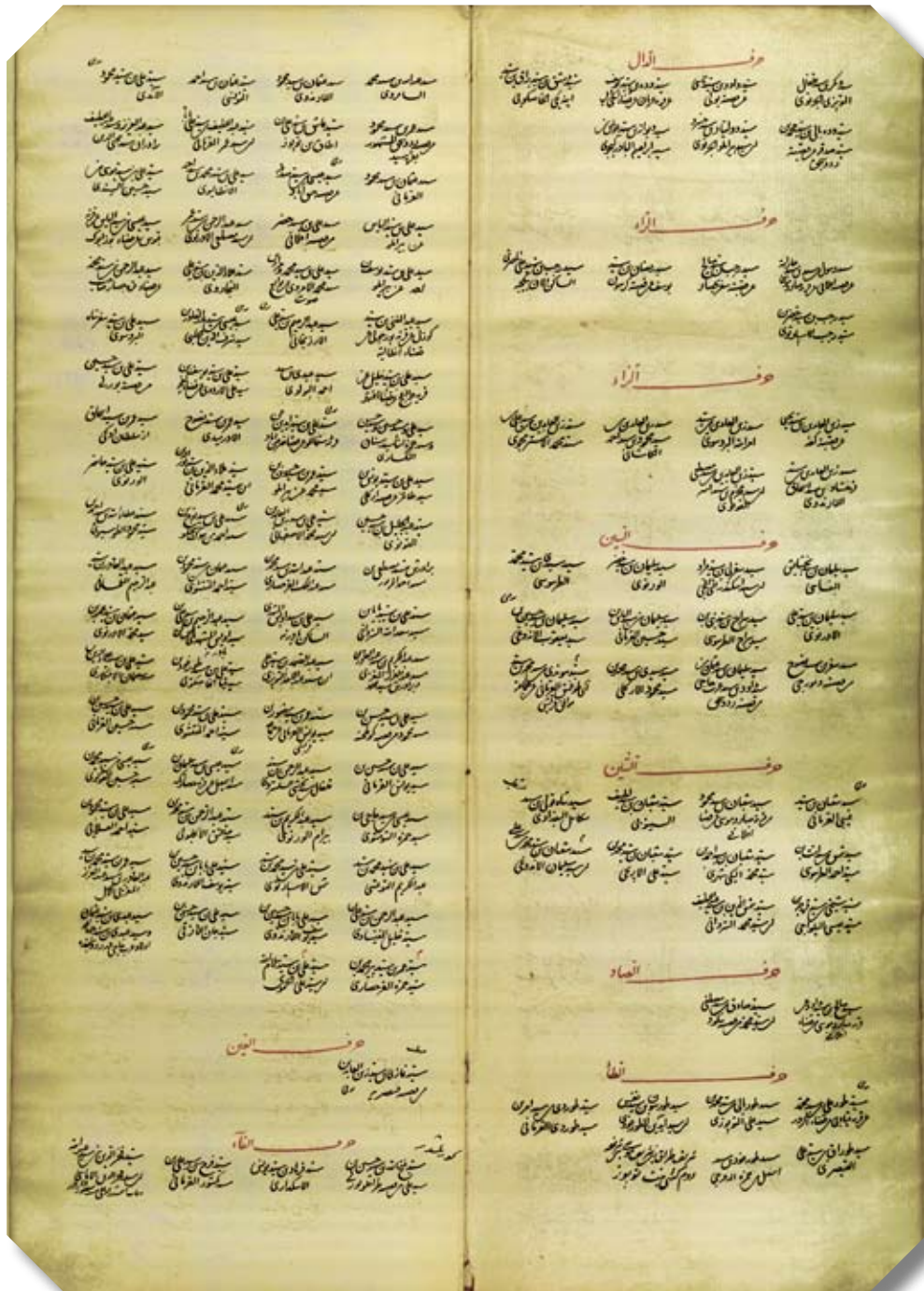

Meşihat Arşivi Defter no 96, sayfa 3

Meşihat Arşivi Defter no 98, sayfa 3

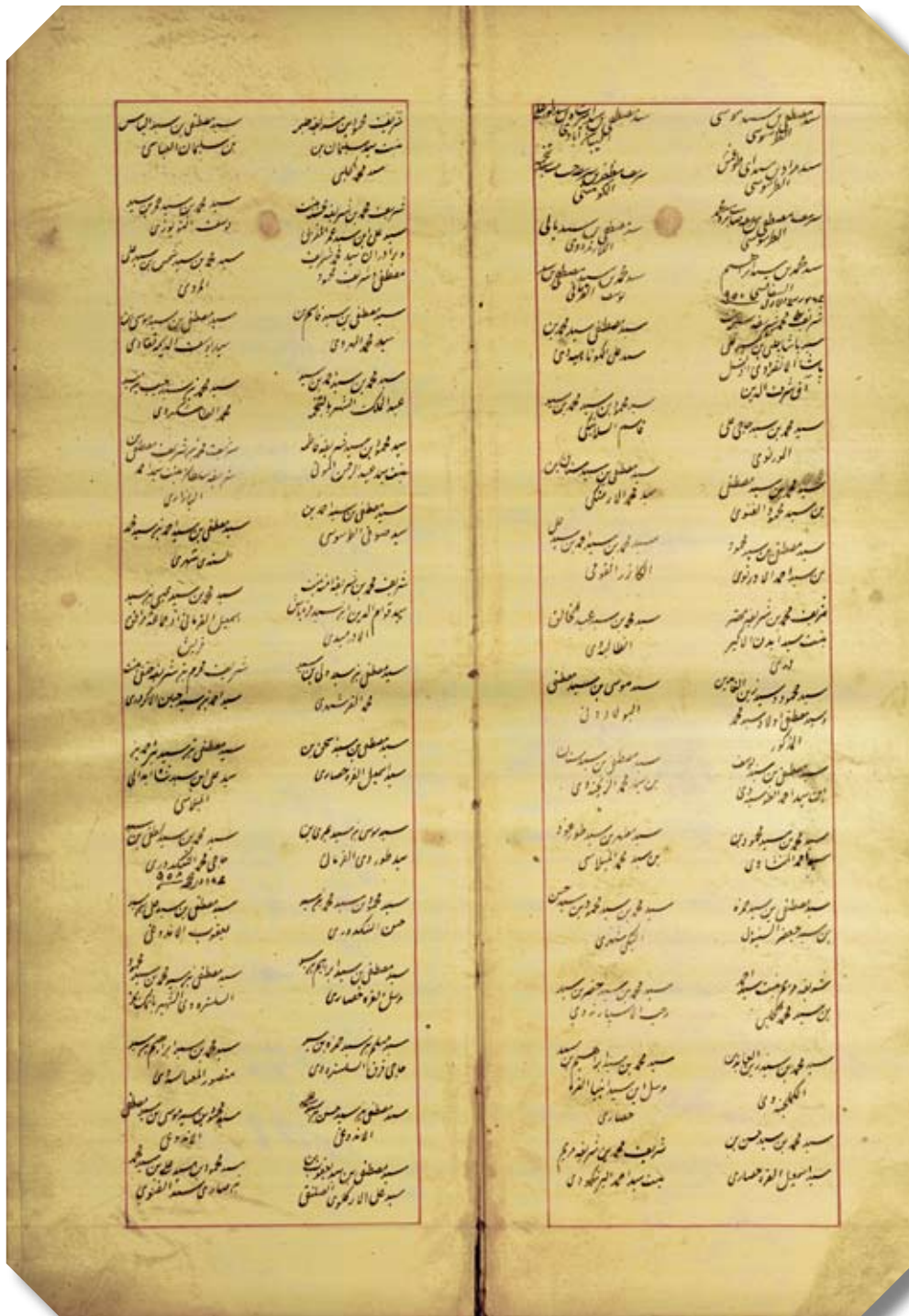
Meşihat Arşivi Defter no 98, sayfa 4

Meşihat Arşivi Defter no 99, sayfa 3

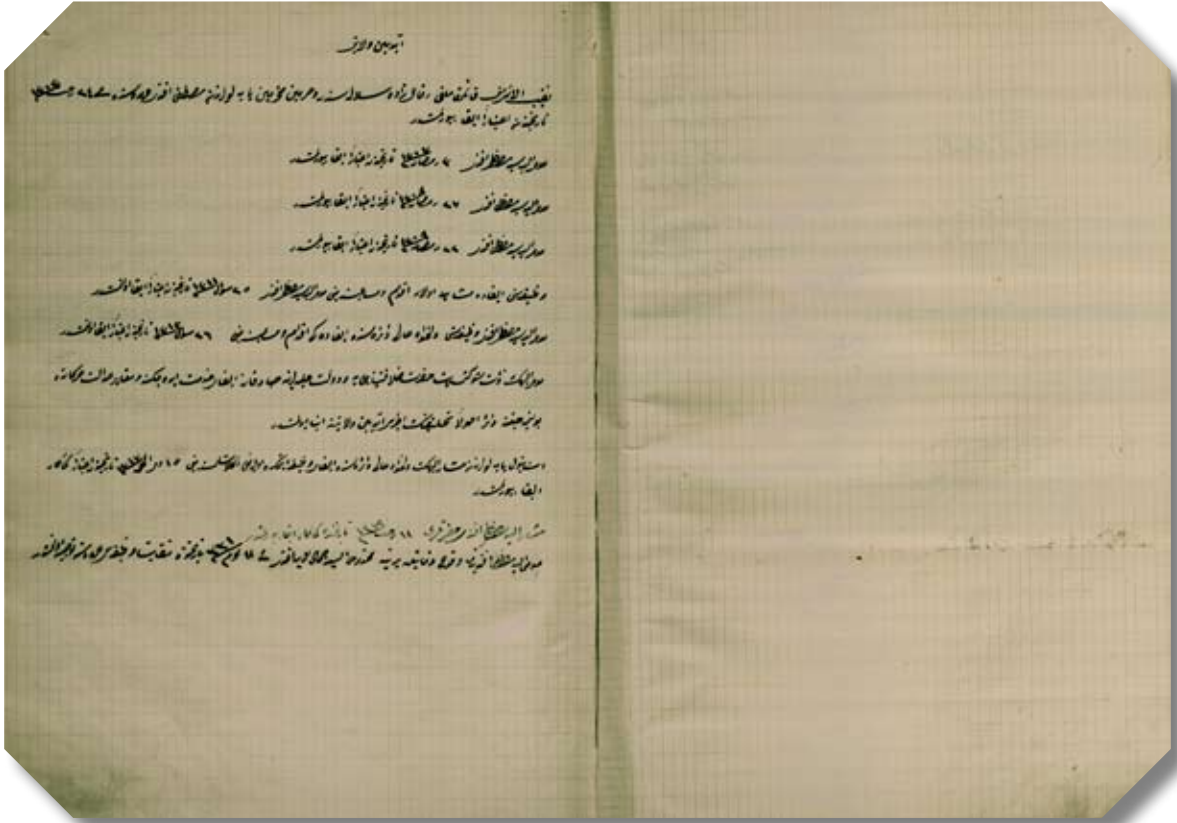
Meşihat Arşivi Defter no 99, sayfa 4

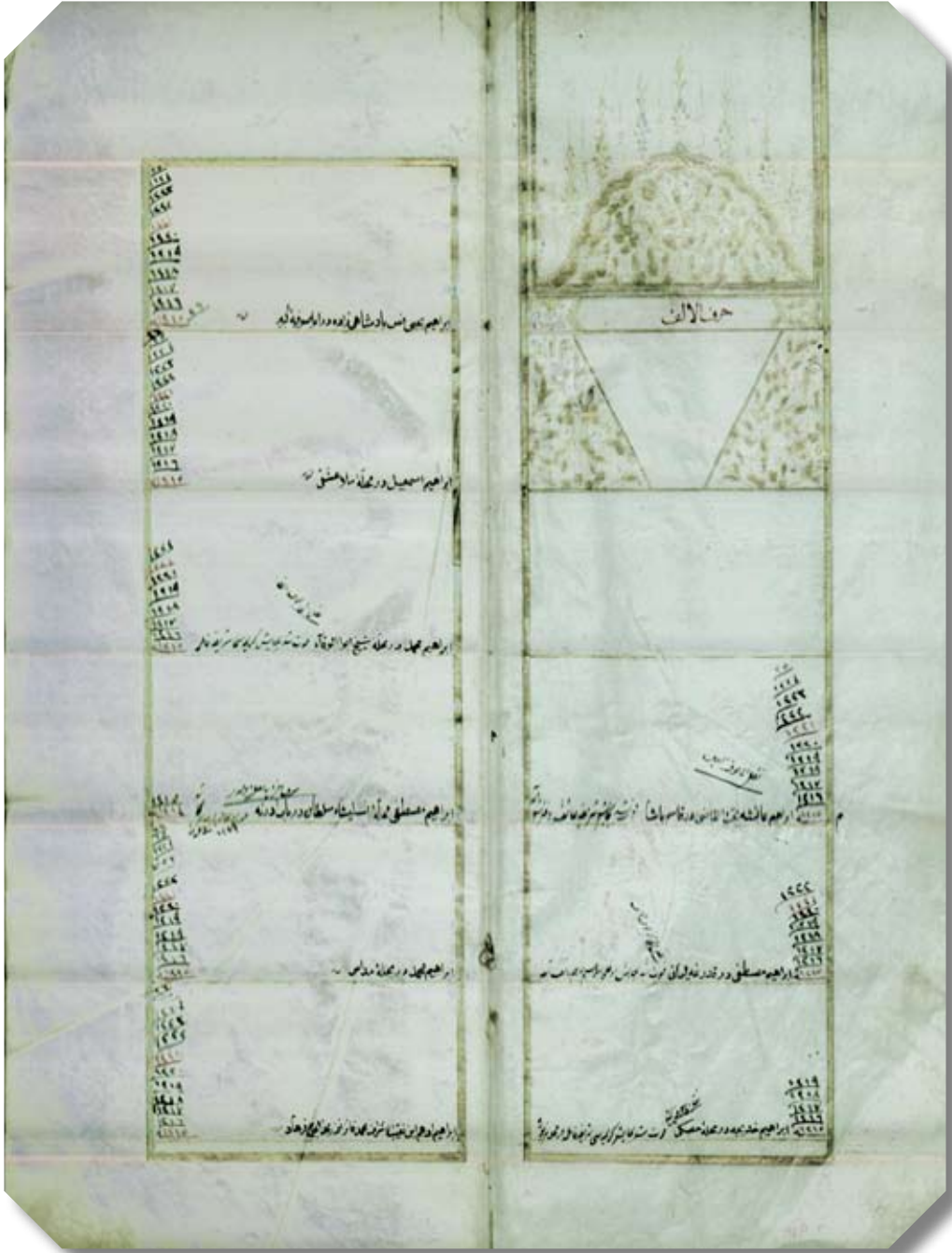
Meşihat Arşivi Defter no 99, sayfa 9

مردود	مردود	نشان	حرف الف
۱	مردود	مردود	مردود
۲	مردود	مردود	مردود
۳	مردود	مردود	مردود
۴	مردود	مردود	مردود
۵	مردود	مردود	مردود
۶	مردود	مردود	مردود
۷	مردود	مردود	مردود
۸	مردود	مردود	مردود
۹	مردود	مردود	مردود
۱۰	مردود	مردود	مردود
۱۱	مردود	مردود	مردود
۱۲	مردود	مردود	مردود
۱۳	مردود	مردود	مردود
۱۴	مردود	مردود	مردود
۱۵	مردود	مردود	مردود
۱۶	مردود	مردود	مردود

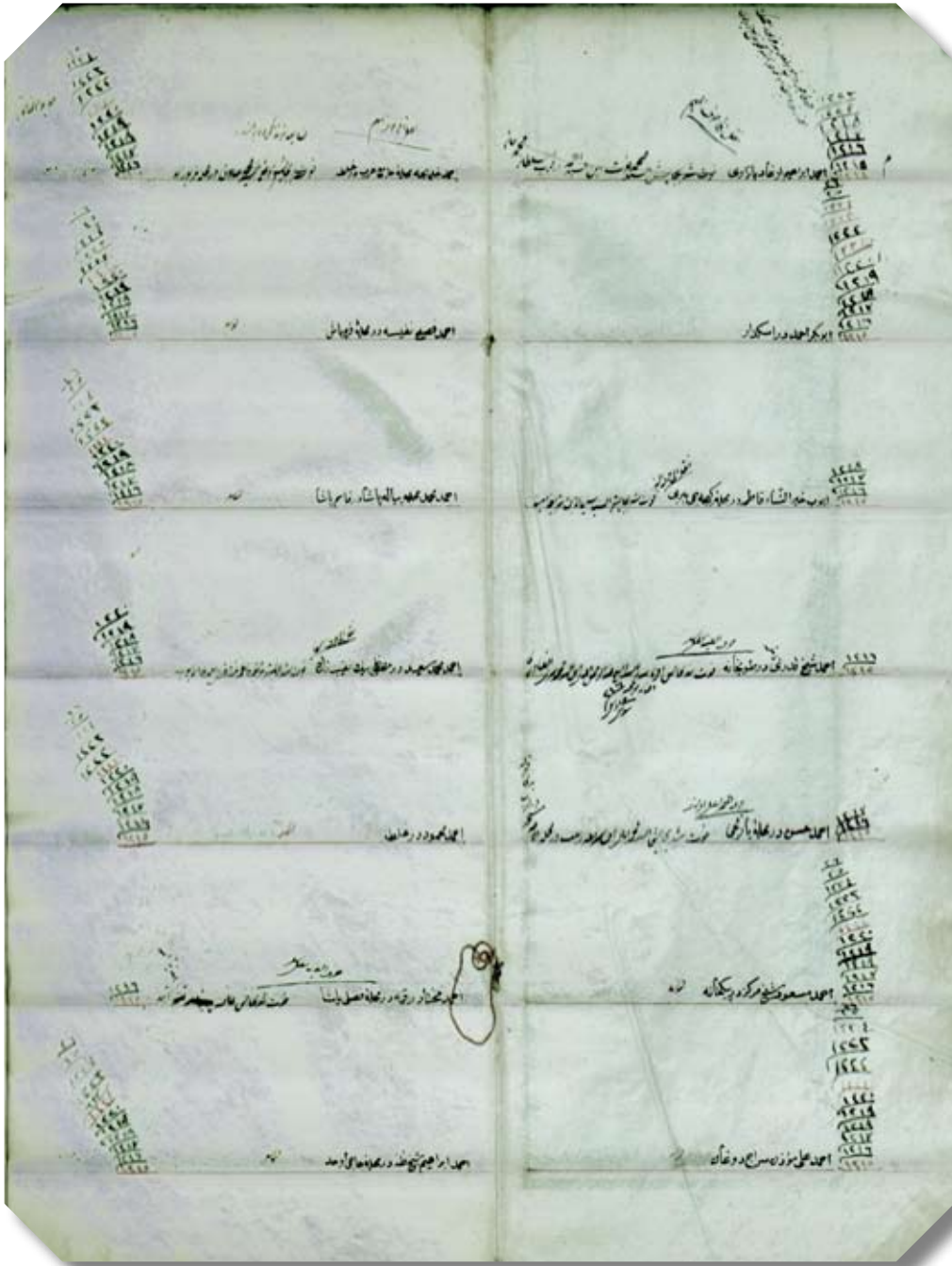
Meşihat Arşivi Defter no 103, sayfa 2

Meşihat Arşivi Defter no 103, sayfa 10

Meşihat Arşivi, 3. bölüm Defter no 540, sayfa 3

Meşihat Arşivi, 3. bölüm Defter no 540, sayfa 4